

Läsa för livet

Bibliotekschefers syn på litteraturförmedling för vuxna

Hedvig-Christina Hell Carlsson

© Hedvig-Christina Hell Carlsson
Mångfaldigande och spridande av innehållet i denna uppsats
– helt eller delvis – är förbjudet utan medgivande.

Svensk titel:	Läsa för livet: Bibliotekschefers syn på litteraturförmedling för vuxna.
Engelsk titel:	Reading for life: Library managers' views on readers' advisory and promotion of adult literature.
Författare:	Hedvig-Christina Hell Carlsson
Färdigställt:	2014
Handledare:	Skans Kersti Nilsson
Abstract:	<p>The aim of this Master's thesis is to examine how public library managers reflect on readers' advisory and promotion of adult literature, and how they view and discuss the governmental proposition <i>Läsa för livet</i> (prop. 2013/14:3). Questions posed in this study are: What matters do public library managers think fiction have on adults? How do public library managers reflect on promotion of adult literature? What are public library managers' views on the governmental proposition <i>Läsa för livet</i> and how it will affect the public library?</p> <p>The theoretical starting-points used in this study are views on literature by Magnus Persson and Gitte Balling, and views on literature promotion by Rasmus Grøn. Method chosen was semi-structured interviews with six library managers in public libraries. This empirical material was analyzed according to the questions above. The results show strong emphasis on patron acquisition in collection management and literary promotion, according to the respondents in this study. It also shows their lack of high expectations of the governmental proposition <i>Läsa för livet</i>.</p>
Nyckelord:	litteraturförmedling, skönlitteratur, vuxnas läsning, folkbibliotek, bibliotekschefer, litteratursyner, <i>Läsa för livet</i> (prop. 2013/14:3).

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Problembeskrivning	7
1.3 Syfte och frågeställningar	8
1.4 Begrepp	8
2. Tidigare forskning och litteratur	9
2.1 Betydelsen av skönlitteratur	9
2.1.1 Demokratiska värden	9
2.1.2 Kulturella och konstnärliga värden	10
2.1.3 Folkbildande värden	11
2.2 Läsning och läsvanor	12
2.3 Litterär smak	13
2.4 Litteraturförmedling på biblioteket	13
3. Teoretisk referensram	17
3.1 Synen på skönlitteratur	17
3.1.1 Smakfostrande litteratursyn	18
3.1.2 Efterfrågestyrd litteratursyn	19
3.1.3 Pluralistisk litteratursyn	19
3.1.4 Estetisk litteratursyn	20
3.2 Synen på litteraturförmedling	21
3.2.1 ”Den konfirmative fase: Oplysningsparadigmet” (1920-1964)	22
3.2.2 ”Den reformativ fase: Serviceparadigmet” (1968-ca 2000)	22
3.2.3 ”Den performative fase: Oplevelseparadigmet” (2000-)	22
3.3 Tillämpning av teoretisk referensram	23
4. Metod	23
4.1 Kvalitativa intervjuer	24
4.2 Intervjuundersökningens utformning	24
4.3 Urval	25

4.4 Genomförande	25
4.5 Analysmetod	26
5. Resultat och analys	26
5.1 Presentation av informanterna	27
5.2 Skönlitteratur för vuxna	27
5.2.1 Betydelser av skönlitteratur	28
5.2.2 Olika slags litteratur och sjunkande utlån	30
5.3 Litteraturförmedling för vuxna	33
5.3.1 Mål och arbetsmetoder	33
5.3.2 Syfte och kompetensutveckling	37
5.4 Propositionen <i>Läsa för livet</i>	40
5.4.1 Nationellt läslyft	40
5.4.2 Förändringar på biblioteken	43
5.5 Varje informants önskan	44
6. Diskussion och slutsatser	46
6.1 Skönlitteratur för vuxna	46
6.2 Litteraturförmedling för vuxna	49
6.3 Propositionen <i>Läsa för livet</i>	52
6.4 Slutsatser	53
6.5 Reflektioner kring teoretisk referensram och metod	54
6.6 Förslag till fortsatt forskning	56
7. Sammanfattning	57
Källor och litteratur	59
Bilagor	62
Bilaga 1	62
Bilaga 2	64

1. Inledning

1.1 Bakgrund

”Det är bara i tider när litteraturen är ifrågasatt som frågan om varför vi egentligen skall läsa den behöver ställas” (Persson 2012, s.15).

Jag är personligen mycket intresserad av skönlitteratur – att läsa, skriva och förmedla – och har genom åren funderat mycket kring dess betydelse för människan. Därför har jag valt skönlitteratur som ämne för den här uppsatsen. Jag ser samtidigt att mitt ämnesval har ett stort värde ur ett större samhällsperspektiv, att den har ett forskningsvärde. Regeringen har utsett en kommitté, som fått i uppdrag att utreda litteraturens ställning i Sverige samt litteraturläsningen hos den svenska befolkningen. År 2012 publicerade litteraturutredningen *Läsandets kultur* (SOU 2012:65). Det är en gedigen utredning omfattande 440 sidor exklusive bilagor. Utredningens förslag till regeringen syftar till att främja läsningen bland annat genom resursfördelning samt läsfrämjande projekt i skolor och på bibliotek.

Enligt den nya bibliotekslagen (2013:801) ska varje kommun ha folkbibliotek, och folkbibliotekens uppdrag är att:

- vara tillgängliga för alla och anpassade till användarnas behov
- särskilt främja läsning och tillgång till litteratur
- ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar för att främja deras språkutveckling och stimulera till läsning

Folkbibliotekens utbud av medier och tjänster ska, enligt bibliotekslagen, präglas av allsidighet och kvalitet (2013:801).

I *Slutet på boken är bara början* hävdar Nina Frid (2012) att skönlitteraturen fått stå tillbaka på grund av teknikutvecklingen på folkbiblioteken. Men nu verkar pendeln ha svängt. Under åren 2005-2008 bedrevs fortbildningskursen Metodutveckling i Skönlitterärt Arbete (MUSA), som främst vände sig till bibliotekarier med särskilt intresse för att utveckla förmedlingen av skönlitteratur vid biblioteken (Eriksson 2008). Senare startade Vidareutveckling av Skönlitterärt Arbete (VISA), vars syfte är att fördjupa samtalet om läsning och litteratur och att inspirera bibliotekarier att arbeta än mer målmedvetet och genomtänkt med skönlitteraturen (VISA informationsbroschyr 2013-2014). MUSA var en satsning på skönlitteraturen på Sveriges bibliotek, och dess initiativtagare var Regionbiblioteken i Västra Götaland, Skåne och Stockholms Län (Eriksson 2008). VISA är ett projekt som drivs av Region Halland (Region Halland). Onekligen börjar man nu intressera sig mer för det skönlitterära arbetet för vuxna, och hur man på biblioteket på bästa sätt kan förmedla skönlitteratur till vuxna. Samtidigt utgör vuxna inte en prioriterad grupp när det gäller skönlitterärt arbete och folkbiblioteken arbetar oftast läsfrämjande i första hand för barn och unga. Magnus Persson skriver i kapitlet ”Litteratursyner på svenska folkbibliotek. Självklarhet, ambivalens och mångfald” i *Syner på skönlitteratur för vuxna på svenska folkbibliotek* (2013, s. 10) att det i vårt land saknas relevant och uppdaterad forskning kring ett medvetet strategiarbete kring litteraturförmedling på biblioteken.

Det framkommer ofta i samhällsdebatten att man bör satsa på barn och ungas läsutveckling, genom att arbeta läsfrämjande inom skola och bibliotek. Mycket görs idag för att stärka läsningen för barn och unga, men vad händer med vuxnas läsning? I boken *Varför läser du?* hänvisar Sten Furhammar (1996, s. 13) till ett nordiskt forskningsprojekt, Projektet Skriftkultur och mediebruk i nordiska familjer (SKRIN), som belyser sociala och psykologiska aspekter på skriftliga mediers villkor i de skandinaviska länderna under senare delen av 1900-talet. Här konstateras att barnen är den målgrupp som kvantitativt dominerar bibliotekens utlåning, men att många av dem i tonåren faller bort som bokläsare. Varför är det så och vad kan biblioteken göra för att behålla denna målgrupp? Kungliga bibliotekets statistik visar dessutom att utlåningen av skönlitteratur minskat under senare år och en förklaring som ges är att bokläsning blivit lidande på grund av andra aktiviteter, exempelvis internetanvändande (Kungliga biblioteket, Bibliotek 2012, s. 26).

Jag har haft förmånen att gå på en föreläsning av Nina Frid (2014-04-09), som handlade om skönlitterärt arbete för vuxna. I denna hänvisade Frid till förstudien av projektet *Syner på skönlitteratur för vuxna på svenska folkbibliotek* (Ehrenberg, Persson & Svensson 2013), vilken jag själv använt som utgångspunkt för mitt ämnesval till den här uppsatsen. Projektet är ett samarbete mellan Kultur i Väst, Regionbibliotek Stockholm, Malmö högskola och Regionbibliotek Halland och projektägare är Regionbibliotek Halland. En av frågorna för projektet är vad bibliotekarier har för egen syn på arbetet med skönlitteratur. Ett av målen med projektet är att stärka, utveckla och öka arbetet för vuxnas läskompetens, läslust och läsutveckling. Det jag finner intressant är det intresse som uppenbarligen finns för vuxnas läsutveckling kopplat till skönlitteratur vid folkbiblioteken, trots att det i media oftast är barn och ungas läsutveckling som diskuteras.

Eftersom jag har en bakgrund som skönlitterär författare har jag ett stort intresse för skönlitteratur, och hur denna används av oss människor. Jag har också en grundskollärarexamen i ämnena svenska och engelska och erfarenheter från flera års arbete inom årskurserna 6-9 och har härigenom upplevt elevens ljuspunkter men även frustration i mötet med skönlitteratur. Att det är viktigt att läsa är min absoluta ståndpunkt – en uppfattning som jag tror delas av många, inte minst yrkesverksamma inom bland annat skola och bibliotek. Att skönlitteratur dessutom kan fylla en viktig funktion för många människor är min övertygelse.

Jag har kommit att intressera mig mycket för frågor som rör litteraturförmedling av skönlitteratur på folkbiblioteket. Under min studietid på Bibliotekshögskolan i Borås har jag samtidigt haft förmånen att arbeta som bibliotekarie vid ett stadsbibliotek, ett kombinerat skol- och folkbibliotek samt vid en folkbiblioteksfilial. Litteraturförmedling pågår ständigt på ett eller annat sätt. Men vilken litteratursyn ligger bakom och hur medvetet utformad är förmedlingen av skönlitteratur gentemot låntagaren? Eftersom jag under min utbildningstid har saknat kursmoment som tar upp den här delen av bibliotekarieyrket, det vill säga diskussioner om skönlitteratur, litteraturförmedling och läsningens betydelse för vuxna, har jag bestämt mig för att fördjupa mig inom detta ämnesområde på egen hand i min uppsats.

Med anledning av en sjunkande läskompetens i Sverige föreslår litteraturutredningen ett nationellt läslyft för Sverige – *Läsa för livet* – med måluppfyllelse år 2018 (SOU 2012:65). Eftersom mitt intresse ligger i hur folkbiblioteken arbetar med skönlitteratur vore det därför även intressant att undersöka vilka synpunkter som finns på ett nationellt läslyft med fokus på

vuxna. Medan *Synen på skönlitteratur för vuxna på svenska folkbibliotek* (Ehrenberg, Persson & Svensson 2013) undersöker bibliotekariers syn på skönlitteratur, är jag intresserad av att studera hur ansvariga för biblioteksverksamheten reflekterar kring det skönlitterära arbetet. Vilka uppfattningar och synpunkter finns hos bibliotekschefer angående litteraturutredningens satsning för ökad läskompetens? Vilken syn har bibliotekschefer på litteraturförmedling av skönlitteratur för vuxna? Det är dessa frågor som hamnar i fokus för den här uppsatsen.

1.2 Problembeskrivning

I propositionen *Läsa för livet* (2013/14:3) föreslås nationella mål för litteratur- och läsfrämjande. Det övergripande målet syftar till att alla i Sverige, oavsett bakgrund och med utgångspunkt i vars och ens särskilda förutsättningar, ska ges möjlighet att utveckla en god läsförmåga och ha tillgång till litteratur av hög kvalitet.

För att uppnå det övergripande målet föreslås en rad statliga insatser, och dessa samlade insatser ska syfta till:

- att läsförmågan förbättras jämfört med idag
- att fler än idag regelbundet tar del av både fack- och skönlitteratur, och
- att kunskapen om läsningens betydelse för utbildning, bildning och delaktighet i samhällslivet ökar jämfört med idag

Propositionen föreslår att regionala och lokala aktörers arbete inom litteratur- och läsfrämjande områden bör stärkas. Därför bedömer regeringen att litteratur- och läsfrämjande från och med år 2015 bör ingå som ett av de områden som kan tilldelas statligt stöd inom ramen för kultursamverkansmodellen.¹

Vidare uttrycker regeringen i propositionen *Läsa för livet* att folkbildningen har en betydelsefull roll i det läsfrämjande arbetet, inte minst för vuxna som idag inte läser. Det finns idag stora skillnader när det gäller läsvanor mellan olika socio-ekonomiska grupper i samhället. Försämrad läsförmåga leder till att en ökad mängd unga människor idag har begränsade möjligheter både till att förstå och tillgodogöra sig texter och till egna läsoplevelser (SOU 2012:65).

Biblioteket drivs av kulturpolitiska ideologier, där ju folkbiblioteken ska arbeta med läsfrämjande åtgärder och där skönlitteraturen har en naturligt given plats. Men som Persson (2013) påpekar är det nödvändigt att fundera kring skönlitteraturens nytta och att det idag behövs ett nytänkande när det gäller det litteraturförmedlande uppdraget. Det duger inte att luta sig tillbaka med uppfattningen om att skönlitteraturen och läsningen automatiskt skulle ha goda effekter, utan här krävs även en djupare reflektion och diskussion. Något som också är värt att understryka är att Karner Smidts avhandling *Mellom elite og publikum* (2002) i biblioteks- och informationsvetenskap i Norge, där bibliotekarier intervjuats, visar att 38 procent av bibliotekarierna anser att skönlitteraturen ges för lite uppmärksamhet i dagens

¹ Kultursamverkansmodellen infördes 2010 och sedan 2013 ingår samtliga län utom Stockholms län i modellen, som handlar om att fördela statligt stöd till regionala och lokala kulturverksamheter. Modellen gör att kulturen förs närmare medborgarna och bygger på ett samspel mellan stat, landsting och kommuner. Modellen syftar till ökad måluppfyllelse av de nationella kulturpolitiska målen och ger ökade möjligheter till regionala variationer och prioriteringar (Myndigheten för kulturanalys, rapport 2013:2).

folkbibliotek och att ett flertal uttrycker att litteraturförmedlingen av skönlitteratur inte prioriteras.

Precis som Karner Smidts (2002) studie visar menar även Persson (2013) att yrkesverksamma med litteraturförmedlande uppdrag ser skönlitteraturen som något viktigt. Men hur det skönlitterära arbetet bedrivs på biblioteket beror delvis på vilka förutsättningar som ges av verksamhetsansvariga. Bibliotekslagen ställer inga konkreta krav på bibliotekens läsfrämjande arbete, vilket betyder att det är tillräckligt att medborgare i alla kommuner har tillgång till ett folkbibliotek för att kunna låna böcker och annan media (SOU 2012:65). Svensk biblioteksörening (2008) har efterfrågat en nationell strategi för att förbättra tillgängligheten till bibliotekstjänster och ökade resurser för en prioritering av läsfrämjande insatser. Därför är det intressant att ta reda på hur bibliotekschefer reflekterar kring skönlitterärt arbete gentemot vuxna. Hur prioriteras det skönlitterära arbetet för vuxna? Hur bibliotekschefer reflekterar kring skönlitteratur och skönlitterärt arbete för vuxna kan vidare hänga samman med vilka synpunkter de har på propositionen *Läsa för livet*. I vilken utsträckning är de beredda att arbeta med ett nationellt läsluft?

Den här uppsatsen har framför allt professionell och samhällelig relevans med en ambition att försöka problematisera synen på skönlitteratur för vuxna inom professionen vid folkbiblioteket som ett led i att genom skönlitterärt arbete nå litteraturutredningens målsättning med den nationella satsningen *Läsa för livet*. Vilka synpunkter finns på skönlitterärt arbete för vuxna och hur påverkar dessa litteraturförmedlingen vid biblioteket? Ambitionen är att uppsatsen ska visa hur bibliotekschefers syn på litteratur hänger samman med deras bild av biblioteksverksamheten när det gäller prioriteringar och förväntningar på skönlitterärt arbete för vuxna samt *Läsa för livet*.

1.3 Syfte och frågeställningar

Syftet med den här uppsatsen är att utifrån litteratursyn studera hur bibliotekschefer reflekterar kring litteraturförmedling av skönlitteratur för vuxna på folkbibliotek, samt vilka synpunkter de har inför litteraturutredningens satsning på ett "läsluft" för Sverige med fokus på skönlitteratur.

Mina frågeställningar är:

- Vilka betydelser anser bibliotekschefer att skönlitteratur för vuxna har?
- Hur reflekterar bibliotekschefer kring litteraturförmedling för vuxna?
- Vilka synpunkter finns på propositionen *Läsa för livet* och vad tror bibliotekschefer att den nationella satsningen kommer att innebära för folkbiblioteken?

1.4 Begrepp

Jag kommer i uppsatsen att använda begreppet *bibliotek* då jag pratar om folkbibliotek, om inget annat anges. I uppsatsen förekommer ett flertal variationer av begreppet användare, såsom låntagare, biblioteksbesökare, läsare. Enligt Karner Smidt (2002), vars studie också innehåller dessa varierande uttryck, finns inte någon större värdemässig skillnad dem emellan,

och jag kommer därför att använda uttrycken *användare, låntagare, biblioteksbesökare* och *läsare* synonymt för den här uppsatsen.

2. Tidigare forskning och litteratur

I detta kapitel ger jag en översikt över tidigare forskning och litteratur som jag finner relevant för att placera in min empiriska undersökning i ett teoretiskt sammanhang.

Jag har utgått från mina frågeställningar (se kapitel 1.3) för att söka relevant litteratur till min uppsats. Eftersom mina tre frågeställningar, som också återkommer som temaområden i min empiriska studie, handlar om skönlitteraturens betydelse, litteraturförmedling av skönlitteratur för vuxna samt synpunkter kopplade till litteraturutredningens nationella satsning *Läsa för livet*, har jag fokuserat på litteratur som behandlar dessa ämnesområden. Eftersom ämnesområdet skönlitteratur utgör föremål för forskning även inom andra discipliner än biblioteks- och informationsvetenskap, har jag även hämtat källor från litteraturvetenskap, litteratursociologi och didaktik.

I kapitlet presenteras dessutom valda delar ur litteraturutredningens proposition *Läsa för livet*. Min ambition har varit att lägga fokus på vuxnas läsning, eftersom det är den målgruppen jag är intresserad av att studera närmare i min uppsats. Jag har valt en tematisk och resonerande genomgång, med tanke på att uppsatsen rör sig mellan skönlitteraturens betydelse och litteraturförmedlingen vid biblioteket. Således har jag valt att strukturera det här kapitlet utifrån följande områden: *betydelsen av skönlitteratur, läsning och läsvanor, litterär smak och litteraturförmedling på biblioteket*.

2.1 Betydelsen av skönlitteratur

När jag tagit del av litteratur som behandlar skönlitteraturens betydelse har jag tagit fasta på tre förekommande områden: *demokratiska värden, kulturella och konstnärliga värden* samt *folkbildande värden*. I propositionen *Läsa för livet* (se kapitel 1.2) föreslås en rad insatser som ska syfta till att bland annat öka kunskapen om läsningens betydelse för utbildning, bildning och delaktighet i samhället. Propositionen uttrycker även att folkbildningen har en betydelsefull roll i det läsfrämjande arbetet, inte minst för vuxna som idag inte läser, samt att försämrad läsförmåga leder till begränsade möjligheter till läsupplevelser (SOU 2012:65). Främst handlar det alltså om läsningens betydelse för folkbildning och demokrati, men även läsupplevelser. Utifrån dessa synpunkter har jag valt att bygga vidare på de här tre aspekterna av läsningen och således gjort indelningen av ovannämnda tre områden.

2.1.1 Demokratiska värden

Läsning av skönlitteratur kan ha flera olika betydelser för människor. Litteraturen har ansetts fylla olika funktioner vid olika tidpunkter sett ur ett historiskt perspektiv. En gängse uppfattning idag är att läsförmågan är viktig för att kunna delta fullt ut i samhället. Det förekommer alltså en demokratisk aspekt av läsningen. Men det har inte alltid varit så. I boken *Den goda boken* (2012) skriver Magnus Persson, professor i litteraturvetenskap med

didaktisk inriktning, att litteraturen på 1800-talet syftade till att göra elever till fosterländskt sinnade medborgare, medan den idag ska göra elever empatiska, toleranta och demokratiska (Persson, se Thavenius 1991, s.16). Man kopplar i båda fallen samman läsning och moral. ”Litteraturen är god och genom att läsa den blir man en god människa” (Persson 2012, s.16). Det är detta som Persson kallar myten om den goda litteraturen. Men frågan som Persson ställer är om litteraturen måste vara god? Litteratur kan ju även vara provocerande (ibid., s. 77). Vidare kan olika texter provocera olika läsare på olika sätt (Persson, se Felski 2008, s. 83). Det kan därför vara svårt att avgöra vilka texter som kan uppfattas som provocativa. Perssons poäng är att man genom att läsa litteratur kan bli en demokratisk människa, men frågan är vilken litteratur man ska använda.

Enligt Nanna Kann-Christensen och Gitte Ballings forskningsartikel inom biblioteks- och informationsvetenskap *Literature Promotion in Public Libraries – Between Policy, Profession and Public Management* (2011) verkar biblioteken för att erbjuda information, utbildning och kultur, och att detta i dagens kunskapssamhälle är viktigare än någonsin. Idag krävs att medborgarna kan transformera information till kunskap, och att de sedan använder denna kunskap till att bilda uppfattningar, åsikter och nya värderingar.

Skönlitteraturen har en social funktion genom att den inbjuder till samtal kring böcker. Åse Kristine Tveit skriver i boken *Innganger om lesing og litteraturformidling* (2004, s. 72f) inom biblioteks- och informationsvetenskap i Norge, att läsningen har en social funktion där det finns en önskan om att delta i samtal, diskutera och ha egna åsikter kring böcker som det talas mycket om. Texten blir ett tecken på tillhörighet, den berättar vem vi är eller vill vara. Därför menar Tveit att litteraturen har en viktig social funktion och kan fungera som läsmotivation och som en premis för att delta och bli accepterad i särskilda sociala kretsar.

Vidare kan skönlitteraturen ur ett större socialt perspektiv även innebära att läsaren utvecklar sin självförståelse. Albin Gillgren Lindahl skriver i uppsatsen inom didaktik ”*Det är någon sorts destillerad mänsklig erfarenhet genom seklen*” en studie om svensklärares syn på skönlitteratur (2012) att genom att litteraturen sammanlänkas med läsarens egna erfarenheter skapas förståelse och mening. Litteraturen utvecklar läsarens självförståelse och ger en insikt om den egna placeringen i ett större socialt sammanhang.

Skönlitteraturen kan alltså bidra till delaktighet i samhället genom att främja läsning i syfte att öka läsförmågan för att kunna omvandla information till kunskap och därigenom uttrycka demokratiska åsikter. Men ett deltagande i det demokratiska samtalet kan även innebära att man delar litterära upplevelser och att man samtalar kring böcker.

2.1.2 Kulturella och konstnärliga värden

Skönlitteraturen bär även på kulturella och konstnärliga värden. Skönlitteraturen är en konstform, som ska ge läsaren en konstnärlig upplevelse. Skönlitteraturen syftar även till att förmedla kulturarvet. Gillgren Lindahl (2012) hävdar att en fixerad litterär kanon får stå som måttstock för den litterära bildningen. Läsaren får genom litteraturen lära sig om sin historia och hur denna genomsyrar samtiden. Vidare menar Gillgren Lindahl (2012) att man genom skönlitteraturen kan analysera och påverka den tid man lever i. Gillgren Lindahl (2012)

uppmärksammar även värdet av formen och konsten i litteraturen. Genom skönlitteraturen får läsaren en kulturell förståelse som leder till ett kritiskt tänkande för att påverka samhället.

Vidare finns enligt litteraturutredningens betänkande (SOU 2012:65) ett stort värde i att vara förtrogen med olika litterära kulturarv, sett ur ett humanistiskt bildningsperspektiv. Att ha kännedom om historien och kulturarvet ger en djupare förståelse för dagens konstnärliga uttryck och samhällsutvecklingen i stort och det ses därför som en stor förlust om en del av befolkningen går miste om den möjligheten. Samtidigt visade Karner Smidts (2002, s. 316) studie att endast en av informanterna nämnde betydelsen av kulturarvet som en av avsikterna med litteraturförmedlingen. Det finns därför anledning att undra hur mycket bibliotekschefer värdesätter betydelsen av kulturarvet i litteraturförmedlingen.

Genom skönlitteraturen förmedlas således kultur och historia, som behövs för att förstå hur dagens samhälle fungerar. Den bidrar också till konstnärliga upplevelser. I Jens Thorhauges kapitel inom dansk litteratursociologi ”Luk op for skønlitteraturen om skønlitterær formidling i folkebiblioteker” i *Litteratursociologi – en antologi* (1995) definieras skönlitteratur som berättande, bildlig och flertydig i sin framställning. Den kan tolkas olika beroende på erfarenhetsförutsättningar. Vidare menar Thorhauge att skönlitteratur är konst som syftar till att ge läsaren en upplevelse (1995, s. 178). Detta visar på att skönlitteraturen har flera funktioner och betydelser för läsaren. Enligt Magnus Perssons förstudie ”Litteratursyner på svenska folkbibliotek. Självklarhet, ambivalens och mångfald” i *Syner på skönlitteratur för vuxna på svenska folkbibliotek* (2013) kan skönlitteraturen präglas av dess egenvärde som konstform och locka till ökad läsning, tillägnande och kunskap om litteratur som konstform och konstnärlig upplevelse. I bibliotekssammanhang finns det ett medvetet kvalitetstänkande i urvalsarbetet (ibid., 2013).

2.1.3 Folkbildande värden

Skönlitteraturen kan även ha folkbildande värden. Genom att läsa skönlitteratur kan man lära sig någonting. Bob Usherwood och Jackie Toyne menar i artikeln *The value and impact of reading literature* (2002) att en av fördelarna med att läsa skönlitteratur är att tillskansa sig kunskap, att man lär sig någonting av att läsa en bok, eftersom böcker är informativa. Vidare kan skönlitterär läsning också bidra till kreativt skrivande, till ökat ordförråd och förbättrad grammatik. Kort sagt, läsning av skönlitteratur kan leda till förbättrad språklig förmåga. Också Gillgren Lindahl (2012) menar att litteraturen kan ses som instrument för funktionell språkutveckling, som färdighetsträning.

God läsförståelse ger goda förutsättningar till utbildning, eftersom det är kopplat till teoretiskt tänkande, något som leder till framgång i de flesta skolämnen (SOU 2012:65). Genom skönlitteraturen kan man lära sig någonting om världen, man kan få en inblick i andra kulturer och andra människors levnadsvanor från andra delar av världen. Detta kan i sin tur påverka läsaren till att finna intresseområden att studera vidare (Usherwood & Toyne 2002). Det kan dock vara lätt att förknippa kunskap med facklitteratur och förströelse med skönlitteratur. Skönlitteraturen bidrar till en kunskapsprocess och kan förse läsaren med en djupare förståelse för situationer, händelser och känslor än vad ren facklitteratur skulle göra (Usherwood och Toyne 2002), men samtidigt kan det vara vanskligt att göra en uppdelning av skönlitteratur och facklitteratur i det här avseendet. I boken *Populärkulturen och skolan*

(2000, s. 39f) hänvisar Magnus Persson till Ehrlin och Malmgren (1976) som varnar för att göra uppdelningen att man läser sakprosa för att få information och skönlitteratur för att få upplevelser. De menar att man därigenom frångår skönlitteraturens dess funktion som kunskapskälla och riskerar att reducera den till att endast vara ett rent tidsfördriv. Samtidigt visade Usherwood och Toyne (2002) studie, att läsare inte i första hand vänder sig till skönlitteraturen då de söker kunskap. Det är oftast inte läsarens avsikt att tillskansa sig kunskap genom att läsa skönlitteratur, men detta sker ofta ändå genom en lyckosam slump.

I kapitlet "Biblioteken, litteraturen och läsaren" i *Läsarnas marknad, marknadens läsare. En forskningsantologi utarbetad för Litteraturutredningen* (2012, s. 7) tar Skans Kersti Nilsson hjälp av Ballings doktorsavhandling (2009) för att förklara att läsoplevelsen är sammansatt, och kan inrymma olika inslag. Läsaren kan med sin läsning både vilja lära sig något och bli underhållen på samma gång. Detta hänger kanske samman med att biblioteken idag styrs av efterfrågan på ett annat sätt än tidigare. Förr hade biblioteken ett folkbildande uppdrag, medan det idag handlar mycket om upplevelser. Skönlitteraturen kan, enligt Persson (2013), drivas av ett folkbildningsideal, där ambitionen är att göra klassikerna och den äldre litteraturen relevanta för samtiden. Karner Smidt (2002) talar om två ideologier som idag förekommer parallellt i biblioteksverksamheten. Den ena är ambitionen om folkbildning, som förr dominerade vid biblioteken, och den andra är mer vanlig idag och går ut på att tillmötesgå låntagarnas intressen och behov.

2.2 Läsning och läsvanor

I boken *Litteraturen i mediasamhället* (2012, s. 171) skriver Ann Steiner att läsningen ur ett historiskt perspektiv alltid har handlat om status och prestige. Att vem som läser, vad man läser och hur man läser styrs av socio-ekonomiska faktorer, utbildning och kön. Vidare menar Steiner (ibid., s. 186) att litteratur är både privat och en del av det offentliga rummet, och att vad som anses socialt acceptabelt att läsa sällan har särskilt mycket att göra med kvalitet, utan förändras beroende på vem vi ser oss själva som och i vilka sammanhang vi rör oss.

Vidare finns det olika anledningar till varför man läser skönlitteratur. Enligt Usherwood och Toyne (2002) finns det flera studier som visar att läsning av skönlitteratur kan tillfredsställa en rad behov hos läsaren. Men det har också visat sig att läsaren inte alltid är medveten om vilka behov de ämnar tillfredsställa genom sin läsning av skönlitteratur. En studie som Usherwood och Toyne (2002) genomfört syftade till att undersöka människors läsning och erfarenheter av läsning samt att utröna de främsta anledningarna till varför man ägnar sig åt läsning av skönlitteratur. Man kom fram till att någon form av verklighetsflykt var en stark drivkraft; avkoppling och distraktion från vardagslivet, flykt från sina känslor och sinnesstämningar, behovet av att gå in i en annan värld. Och när läsaren väl återvänder till det verkliga livet, är det förändrat så till vida att den skönlitterära erfarenheten kanske aldrig riktigt lämnar läsaren helt efter avslutad läsning. På så sätt hävdar Usherwood och Toyne (2002) att skönlitterär läsning kan förändra oss människor.

2.3 Litterär smak

I kapitel 2.1.3 har det konstaterats att biblioteket idag går ut på att tillmötesgå låntagarnas intressen. Karner Smidt (2002, s. 317) menar att begreppet 'likvärdighet', det vill säga alla människors lika rättigheter förankrat i ett demokrati-ideal, synliggörs i bibliotekslagen, som säger att biblioteken ska tillhandahålla böcker till alla medborgare. Denna tanke om alla medborgares lika rättigheter är, enligt Karner Smidt, stark och har en inverkan på synen att alla, oavsett litterär smak, ska få säga sin mening när det gäller bibliotekens inköp av skönlitteratur. Karner Smidt menar att *likvärdighet*, *demokrati* och *ytrandefrihet* är centrala begrepp vid biblioteken idag och att dessa utgör kärnan i den ideologi som dagens bibliotekarierna arbetar utifrån. Enligt Karner Smidts studie råder uppfattningen att människor har olika smak men att alla är lika viktiga (ibid, s. 317).

I bibliotekssammanhang blir det intressant vilken litteratur som förmedlas. I Karner Smidts studie framhäver informanterna, det vill säga bibliotekarierna, att deras litterära smak är mer avancerad än låntagarnas. Samtidigt visar studien att när bibliotekarierna reflekterar över litteraturförmedlingen av skönlitteratur hamnar fokus på populärlitteraturen. Detta beror på att bibliotekarierna vill undvika att ha en nedlåtande attityd och att uppfattas som arroganta. De ser, enligt Karner Smidt, en större fara i att förmedla för svår litteratur än för lätt litteratur. Således får populärlitteraturen stort utrymme i litteraturförmedlingen. Detta säger något om vem som styr bokbeståndet vid biblioteket. Idag sätts låntagarna i centrum och deras läsoplevelser är viktiga. Men Frid (2012) anser att man kan ha en auktoritet och en yrkesstolthet utan att vara auktoritär. Hon menar att det är viktigt att den goda läsoplevelsen hamnar i centrum snarare än att boken anses bättre att läsa (ibid, s. 29). Kanske är diskussionen om den litterära smaken på väg att hamna i skymundan?

Vad kan det bero på att populärlitteraturen får så stort utrymme på biblioteket? Karner Smidt (2002) nämner som en möjlig förklaring att det är läsare av den litteraturen som oftast ber om hjälp, medan andra låntagare i större utsträckning vet vad de vill ha och hittar litteraturen på egen hand. En annan förklaring, enligt Karner Smidt, kan vara att bibliotekarierna genom förmedlingen av populärlitteratur vill locka nya låntagare till biblioteket, att öka intresset för biblioteket hos nya grupper med lägre utbildning. Samverkan med skola och utbildning kan också vara en bidragande orsak till varför bibliotekarierna använder populärlitteratur i sin litteraturförmedling, tror Karner Smidt. Även Frid (2012) styrker detta påstående om att populärlitteraturen kan skapa läslust, men menar dessutom att den kan öva upp läsfärdigheten och driva läsaren vidare till flera och värdefullare litterära upptäckter. Man kan således se populärlitteraturen som en ingång till mer avancerad litteratur.

2.4 Litteraturförmedling på biblioteket

Persson (2013) menar att villkoren för litteraturförmedling har förändrats de senaste decennierna, då den tryckta bokens centrala ställning utmanats av konkurrerande medier såsom internet samt nya format, teknologier och apparater för distribution av skrivna berättelser. Vid sidan av detta figurerar dessutom nyckelorden mångkultur, globalisering och upplevelseindustri (Persson 2013). Vidare poängterar Persson att förmedlingen av skönlitteratur är ett så självklart centralt uppdrag vid svenskt bibliotek idag, att det saknas reflektion kring hur man arbetar med förmedlingen.

Vilket förhållningssätt bör man ha till litteratur och läsare? Frid (2012) menar att man inte bidrar till många nya läsare genom att se ner på någons läsval eller låta sina egna värderingar styra litteraturförmedlingen. Att uppmanas läsa en viss typ av litteratur kan tvärtom göra att man hellre avstår helt och hållet från läsning (ibid., s. 29). Det är svårt att locka någon till läsning genom att säga att det är bra för dem och Frid menar därför att det är mer framgångsrikt att förmedla entusiasm än nytta, och att relationen mellan bibliotekarie och låntagare måste bygga på ömsesidig respekt (ibid., s. 29). Detta gäller kanske i synnerhet gentemot vuxna låntagare. Som vuxen bestämmer man över sitt eget liv, vilket även inkluderar valet av litteratur.

Samtidigt menar Tveit (2004, s. 25) att den som förmedlar litteratur kan välja att antingen följa upp läsarens smala intresse eller försöka motivera läsaren till bredare litteraturval. Har man grundinställningen att en bred litterär orientering är en fördel både språkligt, det vill säga ger ett varierat och rikare ordförråd, och kvalitativt, det vill säga ger upplevelser och intellektuell stimulans, blir litteraturförmedlingen ett viktigt uppdrag för att vägleda läsaren till att upptäcka något nytt. Ett underliggande antagande i det här avseendet torde handla om att vägleda läsaren på ett subtilt sätt, så att det knappast märks. I Smidts (2002) studie förekom både intresse för litteraturförmedling i folkbildande syfte, där bibliotekarierna hoppades få låntagarna att läsa något annat än det de är vana vid (under förutsättning att låntagarna är öppna för det), och en litteraturförmedling som bygger på en efterfrågestyrd litteratursyn, det vill säga styrs av låntagarnas intressen. I det senare fallet kunde man se att den dominerande bilden av låntagarnas litteraturval var populärlitteratur.

Jens Thorhauge skriver i kapitlet "Luk op for skønlitteraturen" i *Litteratursociologi – en antologi* (1995, s. 173-190) om bibliotekets förmedlingsroll. I det litterära systemet har biblioteket två funktioner: att förvalta och att förmedla litteraturen. Ur ett historiskt perspektiv har bibliotekens förmedlingsroll gått från att ha varit auktoritärt vägledande gentemot låntagarna till att vara neutral och låta låntagarna själva välja (ibid., s. 175). En god förmedling torde bestå i att både ha vetskap om låntagaren och om litteraturen (ibid., s. 176). Thorhauge (1995, s. 176f) tar hjälp av Sven Møller Kristensen för att beskriva tre former av läsfunktioner: *formativ* som leder till nya insikter och öppnar ögonen för nya sammanhang, *konfirmativ* som bekräftar läsarens identitet och förståelse av sociala och psykologiska sammanhang, och *underhållning* som fungerar som avkoppling. Thorhauge betonar att dessa funktioner gäller läsning och inte olika typer av litteratur, eftersom ett högt ansett klassiskt verk kan rymma alla tre funktioner, det vill säga både fungera som underhållning, bekräfta läsaren i sina föreställningar och leda till nya insikter.

Vidare för Thorhauge (1995, s. 179ff) en diskussion kring förmedlingsmetoder genom begreppen direkt och indirekt förmedling. Till indirekt förmedling hör olika presentationsformer såsom ämnesuppställningar, utställningar, litteraturlistor och författarporträtt. Den direkta förmedlingen handlar främst om det personliga samtalet med låntagaren. Vidare ger Thorhauge exempel på fyra olika metoder för förmedling. För det första den enkla dialogen direkt med låntagaren. För det andra skyltning och utställningar. För det tredje litteraturlistor och författarporträtt. Den fjärde metoden är arrangemang, till exempel med författare. Thorhauge menar att det är nödvändigt att använda dessa metoder eftersom bibliotekens samlingar vuxit sig stora, och nämner dessutom ett förmedlingssystem som går ut på att presentera medier enligt ämnen genom att blanda fack- och skönlitteratur,

tidskrifter och ljudböcker. De flesta bibliotek som arbetar utifrån denna modell väljer att presentera det mest efterfrågade på marknaden (ibid, s. 182).

Biblioteket har en viktig roll när det gäller att synliggöra sitt varierande bestånd och inte endast det mest eftertraktade på marknaden. Möjligheter finns till litteraturförmedling av ett varierat utbud, men mycket handlar om att möta låntagaren på dennes villkor. Det kan vara nödvändigt att förmedla den mindre kända litteraturen som låntagaren aldrig annars skulle upptäcka. Tveit (2004) menar att det är viktigt i litteraturförmedlingen att skylta med bokomslagen. Hon jämför med DVD-butiker som visar upp sina omslag, medan bibliotek oftast väljer att visa bokryggarna. Genom undersökningen "Forsida fram: undersøkelse av effekten av visuell litteraturformidling" har Tveit (2004, s. 95f) kommit fram till att läsare väljer den mindre kända litteraturen om den visas fram. Synliggörandet är betydelsefullt och ett av litteraturförmedlingens viktigaste grepp.

Rasmus Grøn framhåller i sin avhandling i Biblioteks- och informationsvetenskap i Danmark (2010, s. 31) att de flesta studier av litteraturförmedling tar avstamp i interaktionen mellan bibliotek och användare och att flera studier har gjorts för att undersöka hur exponeringsformer påverkar användarnas val av litteratur. Dessa studier har visat att det i många fall handlar om att låntagaren sökt ospecificerat efter litteratur utan att leta efter en specifik titel. Enligt Grøn (2010, s. 36) kan litteraturförmedlingen ses som en kommunikativ aktivitet och att den ryms inom tre förmedlingssyner: kontextuell aktivitet, alltså att litteraturförmedlingen är bunden till ett sammanhang, det vill säga till den litteraturförmedlande aktiviteten på *biblioteket*, relation, som innebär att förmedlingen sker mellan tre aktörer: *bibliotek, litteratur och användare* samt normer, som utgörs av värderingar och förhållningssätt till litteraturförmedlingen och dess *inhåll*.

Kann-Christensen och Balling (2011) delar in litteraturförmedlingen på biblioteket i tre områden: *Policy, Profession* och *New Public Management*. Kann-Christensen och Balling hänvisar till Skot-Hansen (2006) för att beskriva *Policy*, som innebär att samtliga kulturella aktiviteter fyller ett syfte och därmed kan ses som instrumentella, men att det samtidigt tillkommit nya värden, såsom erfarenhet och underhållning, inom kultursektorn. Detta gör att kultur och även litteraturförmedling har förändrats till att bli mer inriktade på användarnas erfarenheter och delaktighet. Härtill menas också att konst och kultur ska tillgängliggöras för alla medborgare, vilket även sätter icke-användarna i fokus, då syftet är ett ökat användardeltagande.

Nästa område, *Profession*, handlar om bibliotekarierollen. Eftersom man idag anser att biblioteken ska utgå från låntagarnas behov, förutsätts bibliotekarien inte bara ha vetskap om material, utan också ha ett låntagarperspektiv. I Kann-Christensen och Ballings (2011) studie intervjuades bibliotekspersonal och studien visade att samtliga bibliotekarier som arbetade med litteraturförmedling själva läste mycket och hade ett stort läsintresse. Studien visade också att bibliotekarierna var av uppfattningen att det ingår i yrkesrollen att respektera låntagarna, få dem att känna sig i centrum, känna sig välkomna. Bibliotekarierollen innebär alltså att sätta låntagarna i fokus och att ta låntagarnas preferenser i beaktande vid förmedlingen av litteratur. Bibliotekarierollen verkar, enligt Kann-Christensen och Balling (2011), bestå av ett serviceinriktat arbetssätt gentemot låntagarna samt ett genuint läsintresse och intresse för litteratur.

New Public Management innebär att biblioteken idag behöver synliggöras i samhället och konkurrera på marknaden samt att låntagare ses som kunder. Det görs kvantitativa mätningar kring utlån, biblioteksbesök, antal besök på hemsidan och dessa indikatorer används sedan för att lägga krut på att öka siffrorna genom att tillfredsställa låntagarnas (i detta fall kundernas) behov. I Kann-Christensen och Ballings (2011) studie kunde man utläsa tendenser till att kvantitativa mätningar som dessa också påverkar kriterierna för kvalitet. Bibliotekarier lägger inte ner kvalitativt arbete i sin litteraturförmedling för en liten grupp människor. Här används de kvantitativa mätningarna till att utvärdera bibliotekets ställning i ekonomiska termer och legitimera denna hos politikerna.

Att biblioteket är en plats där saker och ting händer är viktigt både för användare och icke-användare, samt i relation med politiker. Biblioteket måste synas för att locka fler användare. Aktiviteter måste attrahera en bred målgrupp och det är viktigt att många medborgare använder biblioteket. Därför kan man dra paralleller och se konsensus mellan Profession och New Public Management när det gäller litteraturförmedling (Kann-Christensen & Balling 2011).

Målet med litteraturförmedlingen, enligt Kann-Christensen och Ballings (2011) studie, är inte att få medborgarna att göra skillnad i samhället, utan snarare att skapa en läsupplevelse hos låntagarna. Bibliotekarierna tycks mer intresserade av låntagarnas läsintresse än av vilken slags litteratur de läser. De har ingen dömande inställning till låntagarnas litteraturval, utan respekterar deras önskemål. Det som driver bibliotekariernas litteraturförmedling är främst deras egen passion för litteraturläsning. Nackdelen med detta synsätt är, enligt Kann-Christensen och Balling (2011), att litteraturförmedlingen inte i första hand bedrivs utifrån bibliotekarieprofessionen och därmed hotar att skada yrkesrollen.

I artikeln *Litteraturformidling og bibliotekaren som faglig – personlig formidlingsautoritet* presenteras en studie som gjorts av Grøn och Balling (2012) där man har undersökt den aktuella litteraturförmedlingen som sätter låntagarnas personliga läsupplevelse i centrum. Denna visar att låntagarna efterfrågar personalens personliga erfarenheter som läsare snarare än deras professionella litterära kunskaper. Själva textens kvalitet ägnas ingen större uppmärksamhet i det här sammanhanget. Således tycks den litterära kvaliteten vara åsidosatt både för det fokus som finns på låntagarnas läsupplevelser och för viljan (eller kravet) biblioteket har att locka fler låntagare.

Men det finns även ambitioner om att erbjuda kvalitetslitteratur, kanske främst i förhållande till det folkbildande uppdraget. Kann-Christensen och Balling (2011) menar att det finns en uppmuntran till biblioteken att utveckla nya strategier för litteraturförmedling. Dessa ska både locka medborgarna och motivera dem till livslångt lärande. Biblioteken har fortfarande en strävan efter att erbjuda kvalitetslitteratur, men användarnas önskemål anses mer betydelsefulla idag. Litteraturförmedlingen är till för alla, och innefattar olika typer av läsare och olika typer av litteratur. Det finns många vägar till lyckad läsupplevelse. Även de flesta informanter i Karner Smidts (2002) studie uppger att låntagarna tillhör olika kategorier av läsare och att det är viktigt att bemöta deras olika behov.

Vad är då en läsupplevelse? En annan studie gjord av Balling och Grøn presenteras i *Formidling af læseoplevelser? En undersøgelse af læseoplevelsens karakter og mulige formidlingspotentiale* (2012) och undersöker förhållandet mellan läsning och förmedling samt

ställer frågan vad som definierar en läsupplevelse. Den empiriska studien består av kvalitativa intervjuer med vuxna läsare. Studien visar att litteraturförmedlingen många gånger är fokuserad på att ge läsaren en god upplevelse att ta med sig hem. Men den visar även att det idag finns tendenser till att i högre grad låta upplevelseläsningen bli till en bredare litterär upplevelse, som inte enbart handlar om läsarens förhållande till boken som text, utan mer handlar om läsarens upplevelser runtomkring boken, såsom författarbesök och bokprat.

Med stöd hos bland annat Karner Smidts studie, där behovet av att bemöta låntagarnas olika behov uppges vara viktigt och Grøn och Ballings båda studier som sätter låntagarnas läsupplevelser i centrum för litteraturförmedling, tar den här uppsatsens empiriska studie utgångspunkt i dessa företeelser.

3. Teoretisk referensram

I detta kapitel kommer vald teoretisk referensram om *litteratursyner* och *synen på litteraturförmedling* att presenteras. Denna kommer senare att genomsyra analysen av min empiri, det vill säga ställas emot datamaterialet av de kvalitativa intervjuerna med bibliotekschefer.

Då den här uppsatsen ämnar undersöka vilka betydelser bibliotekschefer anser att skönlitteratur för vuxna har, finner jag det lämpligt att på förhand presentera olika kategorier av litteratursyner. För detta ändamål har jag valt att formulera litteratursyner genom att utgå från Perssons (2013) diskussion kring synen på skönlitteratur, i termer av urval, genre, kvalitet och smak: *smakfostrande litteratursyn*, *efterfrågestyrd litteratursyn*, *pluralistisk litteratursyn* och *estetisk litteratursyn*. Perssons (2013) estetiska litteratursyn kommer även att kompletteras med Ballings (2009) syn på litterär estetisk upplevelse.

Den här uppsatsen ämnar dessutom undersöka hur bibliotekschefer reflekterar kring litteraturförmedling för vuxna samt vilka synpunkter som finns på propositionen *Läsa för livet* och vad bibliotekschefer tror att den nationella satsningen kommer att innebära för folkbiblioteken. Därför har jag valt att använda mig av Grøns (2010) presentation av förmedlingsprofiler: *kvalitet*, *efterfråga* och *formativ* samt indelning av förmedling över tid i tre epoker: ”*den konfirmative fase: Oplysningsparadigmet*” (1920-1964), ”*den reformativ fase: Serviceparadigmet*” (1968-ca 2000) och ”*den performative fase: Oplevelseparadigmet*” (2000-).

Kapitlet inleds med en presentation av litteratursyner baserade på Persson (2013) och Balling (2009). Därefter ges en presentation av Grøns (2010) förmedlingsprofiler och tre epoker. Kapitlet avslutas med en redovisning av hur den teoretiska referensramen ska tillämpas.

3.1 Synen på skönlitteratur

Magnus Persson har en litteraturvetenskaplig bakgrund men arbetar nu på en lärarutbildning med frågor som rör litteraturpedagogik och litteraturredaktik. Han har inga förstahandserfarenheter av den dagliga verksamheten på folkbiblioteket, men ser viktiga

likheter mellan folkbibliotekens och utbildningssystemets litteraturförmedlande arbete (Persson 2013, s. 10).

Persson (2013, s. 11) utgår från några perspektiv på frågan om litteratursyner som han själv arbetat med i två tidigare forskningsprojekt (Persson 2007, 2012). Han menar dock att det är ett misstag att kräva starka belägg för att något ska kunna identifieras som sprunget ur en viss litteratursyn och uttrycker följande: ”Jag tror att man måste acceptera begreppets komplexitet och att gränserna mellan olika litteratursyner kan vara minst sagt porösa.” (Persson 2013, s. 14). Som en påminnelse om detta påpekar Persson att han markerar en viss försiktighet genom att i stället tala om ”spår av litteratursyner” (ibid., s. 14).

Gemensamt för alla litteratursyner utifrån den studie Persson (2013) genomfört visar att litteraturens och läsningens godhet tas för given och att man riskerar att fastna i ”myten om den goda litteraturen” (ibid., s. 31). Myten om den goda litteraturen är, enligt Persson, en uppfattning om att skönlitteraturens godhet tas för given och att läsningen automatiskt skulle ha goda effekter, en myt som visat sig vara resistent genom åren. Alla som har ett litteraturförmedlande uppdrag finner det självklart att man gör allt för att få barn, ungdomar och vuxna att läsa, vilket också gör det omöjligt att ta sig ur myten om den goda litteraturen, eller att ens ifrågasätta litteraturens och läsningens godhet. Det finns en gemensam grundtanke, nämligen att litteraturläsningen är en viktig och angelägen aktivitet (Persson 2013). Det är därför en rimlig utgångspunkt att anta att bibliotekschefer anser litteraturläsning vara viktig. Utifrån Perssons ord går det dock att ifrågasätta litteraturens godhet.

Således menar Persson (2013) att man kan behöva diskutera, reflektera och utmana myten om den goda litteraturen, eftersom slentrianmässiga föreställningar om läsningens värden faktiskt kan omprövas. Dess argument kan behöva uppdateras. Genom att ställa den goda boken mot de onda medierna vinner man inga nya läsare. Det handlar inte om att moralisera, utan snarare om att rikta intresset mot litteraturen i olika nya medier. Som exempel ger Persson läsplattan, där ju den gamla goda litteraturen flyttat in i en ny teknologi. Enligt Persson (2013) är det en nödvändighet att vi ställer oss frågan om vad skönlitteraturen på biblioteket ska vara bra för, eftersom det idag behövs ett nytänkande kring det litteraturförmedlande uppdraget.

Nedan följer en beskrivning av varje litteratursyn, enligt Persson (2013) och Balling (2009):

3.1.1 Smakfostrande litteratursyn

Biblioteken utgjorde, ur ett historiskt perspektiv, samhällets smakfostrande institution, där man skulle främja den goda boken och motverka den dåliga litteraturen (Persson 2013, s. 21, se Thavenius 1991). Enligt Persson (2013), har populärlitteraturen betraktats som en särskilt viktig fiende. Inom populärlitteraturen har man använt olika benämningar såsom masskultur, triviallitteratur och skräplitteratur och dessa begrepp har använts i motsats till den goda litteraturen (ibid., s. 21). Men Persson (2013) menar att det inte räcker att lyfta fram litteratur som anses ha hög kvalitet eller klassikerstatus, utan dess värde och funktion för dagens presumtiva läsare måste diskuteras och tydliggöras (ibid., s. 19).

När det handlar om smak, är frågan vilken slags litteratur som anses vara hög respektive låg kvalitet, bra eller dålig litteratur. Persson (2013) har genomfört en studie där intervjuer gjorts

med bibliotekarier, och denna studie har visat att klassiker och samtida kvalitetslitteratur dominerar bibliotekariernas egna läsvanor. Populärlitteraturen lyser med sin frånvaro liksom poesin och den experimentella litteraturen. Just denna studie visar att bibliotekarierna har en ´mainstream´ och bred smakprofil, där varken den allra lägsta eller den allra högsta kvalitetslitteraturen används.

Genre har förknippats med populärkultur: deckare, fantasy, science fiction och tecknade serier. Enligt Persson (2013) menar man inom den smakfostrande litteratursynen att om genrelitteraturen är stagnerad finns en risk för dess läsare att också bli det. Det är här önskvärt med ett bestående bokbestånd – en bredd – som erbjuder låntagarna en litteratur som de inte visste att de ville ha. Genre uppfattas alltså här som begränsande. Genom att matcha genre med en viss låntagare reducerar man låntagarnas läsintresse i stället för att vidga det. Forskning inom litteraturundervisningen i skolan har pekat på risker med att gruppera ihop en viss bestämd sorts litteratur med en viss typ av målgrupp (Persson 2013, s. 16, se Waltå 2011). ”Är inte de starkaste argumenten för läsning att man i litteraturen inte bara kan känna igen sig utan också överskrida sina egna erfarenheter...” (Persson 2013, s 16).

3.1.2 Efterfrågestyrd litteratursyn

Först under 1990-talet växer en mer liberal inställning till populärlitteraturen fram (Persson 2013, s. 21, se Ternebrandt 1999, s. 146). En del av makten att styra urvalet lämnas till låntagarna. Perssons (2013) analys av intervjustudien, där bibliotekarier ingått, visar att efterfrågestyrningen lyfts fram som en viktig faktor. Låntagarnas faktiska eller presumtiva önskemål har visat sig spela en stor roll för bokbeståndets utseende.

I Perssons (2013) studie framkommer att informanter uttrycker att det kommer många inköpsförslag från låntagarna och att i princip allting köps in. Andra källor som informanterna använder för att orientera sig inom skönlitterärt område är tidskriften Svensk Bokhandels stora vår- och höstnummer, tidningars kultursidor, internet/bloggar, radio och teve, förlagsinformation, bokhandeln, läsecirklar, bokklubbar och tidskrifter (Persson 2013, s. 26).

Persson (2013) tar även upp den geografiska och lokalhistoriska aspekten när det gäller urvalskriterier och inköbspolicy. En klar majoritet av informanterna svarar att man tar hänsyn till detta, trots att kvalitetsnivån sänks. Man upplever sig tvungna att ha det urvalet. Samtidigt är det upp till varje filial att ta sina egna beslut. Persson (2013) menar att inköpen tycks hanteras enligt en ganska strikt arbetsdelning och att flera informanter uttryckligen eftersöker mer av gemensam diskussion och samordning.

3.1.3 Pluralistisk litteratursyn

Persson (2013, s. 27f) har i sin empiriska analys kommit fram till att man laborerar med en distinktion mellan låntagarnas smak och de professionella bibliotekariernas smak, där låntagarnas smak bör regleras och uppfostras. Bibliotekariernas smak pekas däremot ut som mer kvalificerad, men måste även den tämjäs. Biblioteket ska ju finnas till för låntagarna och inte tvärtom. Det råder en viss ambivalens, man både vill och inte vill smakfostra.

En lösning på problemet med den ambivalens som råder skulle kunna vara den totala pluralismen. Denna förutsätter dock en god ekonomi eftersom man vill tillhandahålla all slags litteratur, både den som inte är lättillgänglig för vem som helst och populärlitteraturen. Samtidigt framkommer i intervjuerna att det trots allt finns en lägsta gräns för vilka böcker som köps in. Det verkar finnas en lägsta tröskel för bokinköp och det är vad som uppfattas som kvinnlig populärlitteratur. I studien tog man avstånd från ”tantsnusk” och populära långserieböcker, eftersom denna typ av litteratur betraktas som bland annat ytlig, förljugen och stereotyp. Det är inte ovanligt att den kvinnliga populärlitteraturen och dess kvinnliga läsare hamnar längst ner i den litterära näringskedjan (Persson 2013, s. 30, se Radway 1984; Larsson 1989).

Den pluralistiska synen på litteratur särbehandlar inte litteraturen, utan här är bredden viktig och både hög och låg kvalitet välkommen. Persson (2013) menar att det finns en risk att pluralismen hamnar närmare relativismen, det vill säga uppfattningen att all litteratur är lika bra. Detta riskerar att hota de seriösa kvalitetsdiskussionerna. Kvalitetsbegreppet blir överflödigt när allt kan köpas in. Vidare ställer sig Persson (ibid., s. 30) frågan vad som händer om ekonomin svänger och hamnar i ett dåligt läge – hur klarar biblioteket sig utan ett reflekterat och medvetet förhållningssätt till kvalitetsbegreppet, om det blir aktuellt att göra ett urval?

3.1.4 Estetisk litteratursyn

Balling (2009, s. 63) skriver att litteratur är en särskild konstform med tanke på att inte all litteratur som blir utgiven och tillgänglig på biblioteket och i bokhandeln blir erkänd som konst. Som konstform är litteraturen bredare än bildkonsten, och rymmer både hög och låg litteratur. Med dessa begrepp menar Balling spannet mellan experimenterande litterära formuttryck samt den kanoniserade litteraturen och den mer underhållande litteraturen.

Balling (2009, s. 68) hänvisar till den tyske filosofen Immanuel Kant (1724-1804), som menade att estetiken utgörs av en subjektiv sensitivitet hos iakttagaren. Vidare hänvisar Balling (2009, s. 74) till den amerikanska filosofen John Dewey (1859-1952) som definierade den estetiska upplevelsen som en särskild kvalitet vid en upplevelse, och inte som en upplevelse i förbindelse med ett estetiskt objekt. Med hänvisning till den tjeckiske teoretikern Jan Mukařovskýs funktionsbegrepp menar Balling (2009, s. 105) att subjektets handlingar är avgörande för huruvida ett objekt uppfattas som estetiskt.

Relevant för den här uppsatsen är den definition av kvalitet som Linnéa Lindsköld diskuterar i sin avhandling *Betydelsen av kvalitet: En studie av diskursen om statens stöd till ny, svensk skönlitteratur 1975-2009* (2013). Hon hävdar att dagens forskning pekar på att kvalitetsbegreppet inte ses som någonting statiskt, utan kan påverkas av tid och rum (ibid., s. 50). Detta är en rimlig utgångspunkt för att försöka sätta fingret på vad litterär kvalitet är. Det är ett komplext begrepp som innefattar flera olika aspekter och perspektiv. En av dessa beskriver Lindsköld som ”den professionella förståelsen av kvalitet” (2013, s. 261), vilket innebär att det är sakkunniga som genom diskussion kan urskilja vad som är kvalitet. Här finns tydliga kopplingar till bibliotekarieprofessionen. I Lindskölds avhandling nämns att bibliotekarierna på 1970-talet stod för en form av kvalitetsurval genom inköp de gjorde till biblioteken. Men på den tiden var bibliotekarierna utbildade i litteraturkunskap och bokurval

(ibid., s. 113, se SOU 1974:5, s. 146). Under den här perioden är bibliotekarier förmedlare av kvalitetslitteratur (ibid., s. 114). I den här uppsatsens inledning påstår jag att någon diskussion om skönlitteratur lyser med sin frånvaro vid bibliotekarieutbildningen. Tiderna har förändrats och därmed synen på kvalitet. Som tidigare forskning visat i kapitel 2.3 vill inte bibliotekarier framstå som arroganta, vilket de tror att de gör om de förmedlar avancerad litteratur (Karner Smidt 2002).

Balling (2009, s. 100) talar om estetisk funktionsläsning, där läsning mot textens formmässiga, stilistiska, språkliga och kompositoriska element utgör en del och en annan att verket öppnar upp inre verkligheter hos läsaren. Den estetiska upplevelsen i förbindelse med läsning är, enligt Balling (ibid., s. 102), kombinationen av meningsfullt sammanhang och aktivering av det inre känslolivet, som tillåter läsaren att glömma tid och rum och låta sig uppslukas av texten. Litteratur är inte bara konst utan också kommunikation, kunskap och underhållning och med hänvisning till amerikanen Richard Shusterman skriver Balling (2009, s. 103) att det kan vara på sin plats att skilja mellan estetiska upplevelser och konstupplevelser. En bok har oftast både en estetisk funktion och en praktisk eller annan funktion. Huruvida det finns fler funktioner beror på läsaren och läsarens intentioner. Därför kan samma verk ha olika funktioner vid olika tider. Som exempel nämner Balling (ibid., s. 103) att om en person läser en skönlitterär bok av en japansk författare som förberedelse inför en resa till Japan, så läses boken med en praktisk funktion, men också en estetisk. Biografier och kokböcker är andra exempel på böcker som läses med en praktisk funktion, men som också spelar en estetisk roll för läsaren (Balling 2009, s. 103).

Resultatet av Ballings (2009, s. 149) studie visar att alla läsare (som ingick i undersökningen) lägger vikt vid språket och formen och nästan alla nämner att sättet en bok är skriven på är avgörande för deras läsupplevelse. Estetiska värden kan knytas till stil och språk, genre och smak, till den kollektiva estetiska norm angående förväntningar som finns på hur en bok bör vara skriven (Balling 2009, s. 150).

3.2 Synen på litteraturförmedling

I Grøns (2010) studie belyser han litteraturförmedlingen ur ett kultur- och bibliotekshistoriskt perspektiv, i relation till dess historia som litteraturförmedlingsinstitution. Grøn (2010, s.141f) anger tre former av förmedlingsprofiler: *kvalitet*, *efterfråga* och *formativ*. *Kvalitet* innebär att biblioteket ska tillvarata litterär kvalitet som kompensation för och distansering till marknadens mekanismer och förmedlingsstrategier. Ett allmänt kvalitetsbegrepp bör styra det skönlitterära urvalet vid biblioteket. Målet är att stötta den smala litteraturen och det anses viktigt att bibliotekets förmedling skiljer sig från marknadens litteraturförmedling. *Efterfråga* innebär att alla läsupplevelser har ett värde, och bibliotekets uppdrag blir därför att erbjuda användarna de läsupplevelser som de vill ha. Det finns ingen objektiv litterär smak, utan endast subjektiva upplevelser. Målet är att höja utlåningssiffrorna. Biblioteket ska förmedla den litteratur som efterfrågas av användarna. *Formativ* innebär att litteraturförmedlingen kan bidra till att vidga användarnas litterära vyer och påverka deras läsvanor och litterära smak. Målet är att nå ut till nya grupper av användare och utveckla användarnas skönlitterära preferenser.

Grøn (2010, s.156ff) sätter även bibliotekets litteraturförmedling i ett historiskt perspektiv, genom att göra en indelning i tre epoker (vars terminologi är hämtad från Vestheim 1997, s.42): ”den konfirmative fase: Oplysningsparadigmet” (1920-1964), ”den reformativ fase: Serviceparadigmet” (1968-ca 2000) och ”den performative fase: Oplevelseparadigmet” (2000-). Nedan ges en beskrivning av dessa tre epoker:

3.2.1 ”Den konfirmative fase: Oplysningsparadigmet” (1920-1964)

Denna epok präglades av kvalitetsstyrning. Här var bibliotekarien den som hade i uppdrag att förmedla den goda boken genom en selektiv förmedling. Kvalitetslitteratur ansågs vara byggstenen för användarnas kulturella och personliga kunskapsutveckling. Litteraturen stod i centrum. Målet med folkbiblioteken och boksamlingarna var folkbildning, både när det gällde förmedling av praktiska kunskaper och moraliska värderingar (Grøn 2010, s. 165, se Emerek 2001, s.102). Skönlitteraturen på biblioteket var mer efterfrågad än facklitteraturen, men eftersom bibliotekets uppdrag var att förmedla kunskap och inte rekreation såg man till att skönlitteraturen blev sekundär (Grøn 2010, s. 173). Efterhand fick dock skönlitteraturen en mer positiv ställning och man ansåg att den kunde ge nytta åt läsaren (ibid., s. 175). Klassikerna hamnade i fokus medan man var mer skeptisk till populärlitteraturen (ibid., s. 178).

3.2.2 ”Den reformativ fase: Serviceparadigmet” (1968-ca 2000)

Denna epok präglades av efterfrågestyrning. Biblioteket sågs som en litterär serviceinstitution, där bibliotekarien från att tidigare ha haft en vägledande roll nu antog en neutral yrkesroll. Användaren befann sig nu i centrum. Skönlitteraturen fick en mer central position och estetik och kultur fick en större betydelse för människans livskvalitet (Grøn 2010, s. 190, se Fihl Jeppesen 2002, s. 35-45). Bibliotekslagen nämnde inte längre bara kvalitet, utan även allsidighet och aktualitet (Grøn 2010, s. 190). Det blev alltmer viktigt att tillfredsställa användarnas behov och befolkningens kulturella smak skulle inte legitimeras institutionellt (ibid., s. 192). Hur litteraturen exponerades i biblioteksrummet ansågs påverka användarnas val, eftersom användarnas sökning efter skönlitterära upplevelser ofta skedde genom inspiration snarare än målinriktning (ibid., s. 205).

3.2.3 ”Den performative fase: Oplevelseparadigmet (2000-)

Denna nutida epok präglas av användarstyrning. Här är bibliotekarien personlig och förmedlar (läs)upplevelser. Förmedlingen står i centrum. Efterfrågestyrningen har fortfarande en dominerande ställning i dagens biblioteks litteraturpolitik och aktualitet kan sägas ha tagit över dåtidens kvalitetsdistinktioner (Grøn 2010, s. 223). Digitaliseringen har ökat tillgängligheten och öppnat upp för nya format (ibid., s.226). Biblioteket blir en arena för upplevelser.

3.3 Tillämpning av teoretisk referensram

Mitt grundläggande antagande för studien är att det skönlitterära arbetet för vuxna inte är särskilt prioriterat vid biblioteket. Detta antagande tar jag med mig i arbetet med denna uppsats.

Den teoretiska referensramen i denna uppsats har valts för att fungera som redskap för att beskriva informanternas syn på litteraturförmedling av skönlitteratur för vuxna. Litteratursyner som presenterats i det här kapitlet (smakfostrande-, efterfrågestyrd-, pluralistisk- och estetisk litteratursyn) kommer att ligga till grund för analysen av min empiriska studie, i syfte att undersöka bibliotekscheferns syn på skönlitteratur för vuxna, reflektioner på litteraturförmedling samt synpunkter på propositionen *Läsa för livet*. Bibliotekschefernas syn på skönlitteratur ska således ställas i relation till respektive litteratursyn.

För att analysera bibliotekschefernas syn på det skönlitterära arbetet med litteraturförmedlingen kommer förmedlingsprofilerna (kvalitet, efterfråga och formativ) samt förmedlingen över tid i tre epoker ("*den konfirmative fase: Oplysningsparadigmet*" (1920-1964), "*den reformative fase: Serviceparadigmet*" (1968-ca 2000) och "*den performative fase: Oplevelseparadigmet*" (2000-)) som presenterats i det här kapitlet att ställas i relation till bibliotekschefernas utsagor.

Ambitionen är att försöka utröna eventuella samband mellan litteratursyner och epoker och bibliotekschefernas syn på skönlitteratur och syn på det litteraturförmedlande arbetet. Genom att relatera empirin till den teoretiska referensramen är intentionen att se vilka litteratursyner och syner på litteraturförmedling som kommer till uttryck hos bibliotekscheferna. Liksom Persson (2013) kommer jag dock att ha ett försiktigt förhållningssätt gentemot litteratursynerna, med tanke på dess komplexitet och porösa gränser. Jag är medveten om svårigheten i att lyckas dra några renodlade slutsatser, och ställer mig inte främmande inför att flera av litteratursynerna kan komma att framträda hos en och samma informant. Min förhoppning är dock att kunna se övergripande mönster som pekar på vilken eller vilka litteratursyner som dominerar. Jag är också medveten om att valet av teoretisk referensram innebär begränsningar så till vida att andra aspekter så som kulturpolitik och materiella resurser inte ges utrymme i analysen. Den här uppsatsen lägger fokus främst vid bibliotekscheferns litteratursyn när det gäller litteraturförmedling av skönlitteratur för vuxna och prioriteringar av skönlitterärt arbete för vuxna, inte minst i förhållande till ett nationellt läsluft som *Läsa för livet*.

4. Metod

I det här kapitlet kommer jag att presentera och motivera metodvalen. Jag har valt att använda en kvalitativ metod. Inledningsvis presenteras valet av kvalitativa, semistrukturerade intervjuer. Därefter följer en presentation av urval, genomförande och analysmetod.

4.1 Kvalitativa intervjuer

För att knyta an till mitt syfte och få svar på mina forskningsfrågor, nämligen hur bibliotekschefer reflekterar kring betydelsen av skönlitteratur för vuxna, litteraturförmedling för vuxna samt vilka synpunkter som finns inför propositionen *Läsa för livet*, anser jag att kvalitativa intervjuer är en bra metod för detta ändamål. Min ambition är inte att kvantifiera resultatet genom att presentera det i siffror. Ambitionen är i stället att få en djupare bild av hur bibliotekschefer reflekterar kring dessa frågeställningar.

4.2 Intervjuundersökningens utformning

Jag har i samråd med min handledare utformat en intervjuguide (se bilaga 1), med frågor indelade i tre övergripande ämnesområden utifrån uppsatsens tre frågeställningar, det vill säga:

- Skönlitteratur för vuxna
- Litteraturförmedling för vuxna
- Litteraturutredningens satsning *Läsa för livet*

I utformningen av intervjuguiden har jag lutat mig emot Bryman (2008, s. 419) samt Kvale och Brinkmann (2009, s. 146-156). Intervjuguiden har bestått av semistrukturerade frågor. Eftersom jag inte är van vid att genomföra intervjuer har min intervjuguide följt en ganska tydlig struktur, men med öppna frågor där jag haft möjlighet att ställa följdfrågor och där informanterna fått berätta ganska öppet och fritt om sina synpunkter utifrån vad de anser vara viktigt. Jag har inte velat styra informanternas svar och har därför medvetet undvikit ledande frågor. Dock menar Kvale och Brinkmann (2009, s. 188) att ledande frågor inte behöver minska reliabiliteten vid en intervju. ”Det avgörande är inte om intervjufrågorna ska vara ledande eller inte ledande, utan vart de leder, om de kommer att leda till ny, vederhäftig och värdefull kunskap” (Kvale & Brinkmann 2009, s. 189).

I samråd med min handledare har jag satt samman ett informationsbrev (se bilaga 2), som skickats ut via e-post till de bibliotekschefer jag vill intervju. Brevet är utformat som en inbjudan till intervju, och inrymmer information om uppsatsens syfte, att informanterna tillika intervjusvaren används anonymt och endast för uppsatsens syfte, angivelse om en begränsad tidsperiod då intervjuerna kommer att äga rum, hur lång tid intervjun förväntas ta, samt en uppmaning om att informanterna väljer tid och plats för intervju.

Mitt riktmärke var att intervju 5-10 bibliotekschefer, eller andra personer som är ansvariga för folkbiblioteksverksamheten. Under den tidsperiod jag hade avsatt för datainsamling av mitt empiriska material hann jag intervju sex bibliotekschefer.

Intervjuguiden (se bilaga 1) strukturerade jag utifrån de tre områden jag ville undersöka och som också återknyter till mina frågeställningar. Innan jag påbörjade mina intervjuer lät jag göra en testintervju med en bibliotekarie. Efter att denna genomförts ändrade jag ett par frågor, men i stort sett kunde jag se att min intervjuguide fungerade väl för mitt ändamål och att intervjusvaren skulle landa inom ramen för mitt syfte och mina frågeställningar. Jag fick dessutom bekräftat att varje intervju skulle ta i genomsnitt en timma att genomföra.

4.3 Urval

Jag har valt att intervjua bibliotekschefer, eftersom jag är nyfiken på hur ansvariga för biblioteksverksamheten reflekterar kring skönlitterärt arbete för vuxna. Jag ville ha bibliotekschefer synpunkter på det skönlitterära arbetet i biblioteksverksamheten snarare än hur bibliotekarier reflekterar över sitt eget litteraturförmedlande arbete. En annan anledning till att jag valde just bibliotekschefer var att mitt syfte med den här uppsatsen också är att undersöka vilka synpunkter som finns på propositionen *Läsa för livet*. Eftersom det handlar om organisatoriska frågor och målsättningar för verksamheten anser jag att ansvariga för verksamheten – bibliotekschefer – utgör den lämpligaste urvalsgruppen för min studie.

Informationsbrevet (se bilaga 2) skickades via e-post till bibliotekschefer i olika kommuner inom rimligt avstånd från var jag befann mig, för att möjliggöra ett personligt möte. Ett fåtal hörde av sig på mina utskick, men efter att ha tagit kontakt en andra gång hade jag bestämt tid och plats för intervjuer med fyra bibliotekschefer. Ytterligare två intervjuer genomfördes efter planerad insamlingsperiod, eftersom bibliotekscheferna hade tid först då. Två bibliotekschefer avböjde intervju.

Mina informanter består av sex bibliotekschefer av både manligt och kvinnligt kön. Jag har inte för avsikt att analysera mitt empiriska material utifrån en könsaspekt, men är glad att jag lyckats få en spridning och en jämn fördelning av manligt och kvinnligt perspektiv. Ur etiskt hänsynstagande har jag valt att avkoda mina informanter genom att ersätta deras namn med fingerande namn. För enkelhetens skull valde jag namn med begynnelsebokstäverna A-F. Jag har därför valt att kalla mina informanter för Anders, Bengt, Cecilia, Daniella, Ellen och Fredrik.

4.4 Genomförande

Wildemuth (2009, s. 240) menar att semistrukturerade intervjuer är en av de mest användbara insamlingsmetoderna, men den kräver en välplanerad intervjuguide samt att den testas innan man genomför den på riktigt. Därför utarbetades en tydlig intervjuguide (se bilaga 1) innehållande tre delar som skulle motsvara mina frågeställningar samt genomfördes en pilotintervju.

Under intervjuerna ställdes samma huvudfrågor till samtliga informanter, men följdfrågorna varierade. Ingen intervju blev därför den andra lik, eftersom det berodde på vad varje informant ansåg vara viktigt att plocka fram inom undersökningsområdet (Kvale & Brinkmann 2009, s. 46). Alla intervjuer utom en skedde på bibliotekschefernas arbetsplatser, och samtliga intervjuer ägde rum enligt informanternas önskemål om tid och plats.

Samtliga intervjuer spelades in. Varje intervju transkriberades strax efter genomförandet. I en parallell process skedde resultatredovisning och analys. Ljudupptagningar och utskrifterna till ljudupptagningarna finns i författarens ägo.

4.5 Analysmetod

I likhet med Karner Smidt (2002, s. 80) har jag transkriberat intervjuerna och sedan läst igenom dem flera gånger, med fokus på olika ämnesområden.

Efter genomläsningen av de transkriberade intervjuerna föreföll det lämpligt att tematisera dessa enligt de tre temaområden som intervjuguiden (se bilaga 1), tillika den här uppsatsens frågeställningar, tenderar att röra sig kring: skönlitteraturens betydelse, litteraturförmedlingen samt litteraturutredningen. Detta gjordes för att hitta mönster och identifiera tendenser i bibliotekschefernas litteratursyn, kopplade till den här uppsatsens teoretiska referensram, som i sin tur ligger till grund för deras litteraturförmedling av skönlitteratur för vuxna. Jag har således analyserat mitt empiriska material enligt vad Kvale och Brinkmann (2009, s. 223) beskriver som *meningstolkning*. Jag har utvecklat strukturer och relationer som inte framträtt direkt i informanternas utsagor.

5. Resultat och analys

Jag har valt att redovisa resultatet av min empiri i en tematisk presentationsmodell. Detta för att min intervjuguide (se bilaga 1) är strukturerad utifrån tre teman, som i sin tur är kopplade till uppsatsens tre frågeställningar (se kapitel 1.3). Presentationsmodellen ger struktur och möjliggör för mig att identifiera och presentera relevanta mönster som framkommit under intervjuerna med bibliotekschefer (se kapitel 4.3) och som jag kan lyfta i min analys. Därför redovisas således tre teman, tre huvudrubriker: *skönlitteratur för vuxna*, *litteraturförmedling för vuxna* och *propositionen Läsa för livet* och under varje rubrik redovisas informanternas svar. Dock har jag avstått från att redovisa varje informant för sig, eftersom det finns en risk att upprepningen av intervjufrågorna därmed tenderar att bli tjatig.

Analysmetoden som använts är vad Kvale och Brinkmann (2009, s. 223) kallar meningstolkning (se kapitel 4.5). Jag kommer här att koppla informanternas utsagor till min teoretiska referensram, det vill säga analysera intervjumaterialet enligt synen på litteraturförmedling av skönlitteratur (Grøn 2010) samt de olika litteratursyner (Persson 2013; Balling 2009) som finns beskrivna i teoriavsnittet (se kapitel 3.1): *smakfostrande-*, *efterfrågestyrd-* *pluralistisk-* och *estetisk* litteratursyn. Analysen är integrerad i resultatredovisningen och presenteras löpande i texten.

Kapitel 5.1 ger en kort presentation av informanternas yrkesbakgrund och nuvarande ansvarsområde.

Kapitel 5.2 presenterar informanternas synpunkter inom temat skönlitteratur för vuxna.

Kapitel 5.3 presenterar informanternas reflektioner kring temat litteraturförmedling för vuxna.

Kapitel 5.4 presenterar informanternas synpunkter på satsningen *Läsa för livet*.

5.1 Presentation av informanterna

Anders

Anders är bibliotekschef och ansvarar för folkbiblioteksverksamheten i kommunen, det vill säga ett huvudbibliotek, tre filialer integrerade i skolor samt en mindre utlåningsstation. Huvudbiblioteket inkluderar samarbete med en konsthall, ett lärcentra och en turistdel. Han började som bibliotekarie i kommunen för nitton år sedan, och har sedan sjutton år tillbaka varit bibliotekschef. Dessförinnan arbetade han i en annan kommun som gymnasiebibliotekarie och statssekreterare, då han var knuten till kommunalrådet för kultur- och fritidsfrågor.

Bengt

Bengt är ansvarig för det kommunala folkbiblioteket i kommunen, där han arbetat sedan 1988. Han har varit bibliotekschef i tjugofyra år.

Cecilia

Cecilia är ansvarig för bibliotek och konsthall i kommunen. Hon har arbetat som bibliotekarie sedan 1999 och uttrycker själv att hon kom sent in i yrkesrollen. Hon har varit bibliotekschef i åtta år.

Daniella

Daniella ansvarar för hela folkbiblioteksverksamheten i kommunen, det vill säga ett huvudbibliotek, tre filialer och en bokbuss. Hon började år 2003 som bibliotekarie och arbetade då med "Boken kommer". År 2005 arbetade hon som sektionschef för vuxenavdelningen, och hon har nu varit bibliotekschef i ett år och tre månader.

Ellen

Ellen är ansvarig för filialerna i kommunen, det vill säga två integrerade skol- och folkbiblioteksfilialer samt en folkbiblioteksfilial. En av de integrerade filialerna har hon haft ansvar för i ett och ett halvt år, medan hon ansvarat för de övriga två sedan 1995. Hon har själv arbetat vid folkbiblioteksfilialen i tjugofem år.

Fredrik

Fredrik arbetar vid ett huvudbibliotek och är förstebibliotekarie, vilket betyder att han ansvarar för folkbiblioteksverksamheten, men han har inget formellt budgetansvar eller personalansvar. Han sätter inte löner eller har medarbetarsamtal och kan heller inte rekrytera folk. Det finns tre filialer i kommunen, som alla är integrerade skol- och folkbibliotek, men dessa går under rektorerna. Fredrik har arbetat vid detta huvudbibliotek i knappt två år. Dessförinnan hade han en liknande tjänst i en annan kommun. Innan dess arbetade han som skolbibliotekarie.

5.2 Skönlitteratur för vuxna

Här kommer jag att presentera informanternas synpunkter inom ämnesområdet skönlitteratur: I 5.2.1 *Betydelser av skönlitteratur* presenteras vilka betydelser informanterna anser att skönlitteratur har för vuxna. I 5.2.2 *Olika slags litteratur och sjunkande utlån* presenteras informanternas reflektioner på om det har någon betydelse vilken slags litteratur man läser

samt vad den sjunkande utlåningen av skönlitteratur kan bero på (Kungliga biblioteket, Bibliotek 2012).

5.2.1 Betydelser av skönlitteratur

Fem av informanterna menar att skönlitteraturen för vuxna har stor betydelse, medan en menar att den inte har särskilt stor betydelse. **Anders** uttrycker ”oerhört stor betydelse” (Anders 2014), **Cecilia** uttrycker ”mycket stor betydelse” (Cecilia 2014), **Bengt** menar att den har stor betydelse i den mån den anammas. Han menar då att om du trivs bättre med livet genom att åka och fiska i stället för att läsa en bok så är det helt okej. **Daniella** uttrycker att skönlitteraturen är jätteviktig, och sträcker sig till och med så långt som att påstå att den är livsuppehållande: ”Jag tror bokstavligt att den räddar liv.” (Daniella 2014) Hon utvecklar resonemanget genom att förklara att skönlitteraturen är livsuppehållande för dem som behöver tröst och nya tänkesätt. Även **Ellen** menar att skönlitteraturen skänker glädje och tröst. Hon tycker sig dessutom märka att människor som läser mycket har ett rikare språk och en bättre ordförståelse, lättare för att skriva och uttrycka sig, vilket i sin tur kan leda till större delaktighet i samhället. **Fredrik**, däremot, är osäker på om det är viktigt att vuxna läser skönlitteratur, och uttrycker följande: ”... om vi pratar om upplevelser i vid bemärkelse, kulturella upplevelser, så finns det ju många andra former man kan ta del av, där litteraturen ju är en del av det.” (Fredrik 2014)

Fredrik utvecklar sitt resonemang genom att förklara att han för några år sedan förmodligen svarat att han tyckte det var jätteviktigt att vuxna läste skönlitteratur, eftersom han på den tiden hade en mer ideologisk syn på litteraturens storhet, men att han idag har en mer pragmatisk syn. Han menar att det är svårt att lyfta fram litteraturen som något alldeles särskilt värdefullt gentemot andra upplevelseformer. Han anser vidare att skönlitteraturen inte har så stor del i människors liv som man kanske hade önskat eller hoppats.

Fredriks pragmatiska syn på litteratur, som han menar att han har, kan även skönjas bland de andra informanterna, även om de själva inte använder det begreppet. Det finns en nyttoaspekt bakom läsningen av skönlitteratur, antingen att man utvecklar sin empati, bygger kunskap eller utvecklar sitt språk. I förlängningen leder läsningen även till större delaktighet i det demokratiska samhället. Synen på läsning verkar genomsyras av folkbildning och kan knytas till den smakfostrande litteratursynen liksom ”den konfirmative fase: Oplysningsparadigmet”, där kvalitetslitteratur ansågs vara byggstenen för användarnas kulturella och personliga kunskapsutveckling.

Anders menar att det är viktigt att vuxna läser för att kunna vara en del i ett demokratiskt samhälle. Han menar att litteraturen skapar kunskap och empati, ger en djupare förståelse för omvärlden, men funderar även på huruvida man blir en bättre människa genom att läsa skönlitteratur:

Det är en jättesvår fråga, men jag tror ju ändå att läsandet ger oss språk, ger oss en förmåga att förstå saker, sätta det i sammanhang och också bygger på vår empati. Någonstans vill jag ändå tro att det är så. Sedan vet vi att det inte alltid är så. (Anders 2014)

Anders påpekar också att litteraturen förmedlar tankar och idéer till människor samt att språket finns där, som bygger upp oss. Han påpekar att facklitteratur är till för djupare studier och kunskapsinhämtning medan skönlitteratur ger oss språk. Även **Cecilia** uttrycker att det är viktigt att vuxna läser skönlitteratur för att hålla igång språket. För även som vuxen förbättrar man sitt ordförråd om man läser. Hon resonerar vidare att man också vidgar sitt synsätt och kanske inte har lika många förutfattade meningar när man satt sig in i olika tänkesätt.

Bengt uttrycker att läsningen fungerar som en spegel mot världen – att man får en inblick i andra personer, andra förhållanden i andra länder, andra tänkesätt. Även **Daniella** är inne på samma spår, nämligen att man lär sig om andra människor, seder och kulturer, man lär sig geografi. Hela världen ryms i litteraturen, menar hon. Man lär sig saker och får tillgång till andra miljöer. Dessutom, menar **Daniella**, är det en social del, om man har läst samma böcker och hittar ett sätt att samtala om boken.

Daniellas resonemang om den sociala aspekten med litteraturläsning kan höra samman med Grøns (2010) moderna epok ”den performative fase: Oplevelseparadigmet”, så till vida att det i mångt och mycket handlar om (läs)upplevelser. Enligt Balling (2009) är litteratur inte bara konst utan även kommunikation, något som kan spegla Daniellas uttalande. Däremot är det kanske för mycket sagt att placera hennes aspekt inom den estetiska litteratursynen.

Cecilia beskriver att skönlitteraturen betyder mycket för lusten att läsa, att det är rätt så skönt att ta den där stunden att sätta sig ner och läsa eller hur man nu gör, om man ligger, sitter, står eller går. Det är ett bra sätt att slappna av eller ta det lite lugnt mellan varven. Vidare menar hon att litteraturen också kan väcka känslor samt att man kan bli provocerad.

Även i **Cecilias** uttalande finns spår av Ballings (2009) resonemang kring estetisk funktionsläsning, det vill säga att läsningen mot textens formmässiga, stilistiska, språkliga och kompositoriska element utgör en del samt att verket öppnar upp inre verkligheter hos läsaren utgör en annan del. Det inre känslolivets aktiveras. Nu är det osäkert om det i **Cecilias** fall handlar så mycket om form som innehåll – båda kan kanske provocera – men kopplingar kan ändå göras mellan hennes uttalande om att väcka känslor och den estetiska upplevelsen i samband med läsning som Balling (2009) talar om.

På frågan vilka de största vinsterna är med att läsa skönlitteratur svarar **Anders**, i likhet med **Cecilias** resonemang, att det får oss att gå ner i varv. Att man genom läsningen stannar upp, reflekterar, både bygger kunskap men också får oss att gå ner i varv. Både **Bengt** och **Daniella** menar att vinsten är att få en inblick i andra personer, miljöer och tänkesätt, att man breddar sin förståelse och världsuppfattning. **Daniella** påpekar även att man förhoppningsvis breddar sin empati. **Cecilia** relaterar svaret till ett personligt plan, nämligen att hon själv när hon läser skapar bilder i huvudet. Hon menar vidare att om det är en riktigt bra bok så har man ju boken med sig länge och kan återskapa de här bilderna eller känslan av hur det var när man läste. Det tycker hon är viktigt. Även **Ellen** relaterar till personliga erfarenheter, nämligen att hon själv tycker att det är roligt att läsa och svårt att vara utan. Därför svarar hon att de största vinsterna med att läsa skönlitteratur är glädjen och förståelsen. **Fredrik** menar att skönlitteraturen har sin egenart som kan erbjuda upplevelser som inte andra konstformer eller kulturformer kan erbjuda, att man i skönlitteraturen kan gestalta händelser och personer på ett helt annat sätt än i andra former. Men han lägger samtidigt till att moderna TV-serier kommit

väldigt långt när det gäller till exempel personporträtt och att gränserna kommer att bli mer och mer flytande när det gäller hur man tar till sig litteratur.

Informanternas syn på skönlitteraturens betydelse för vuxna domineras av att den har mycket stor betydelse, att den har tendenser till att få oss att bli bättre människor. **Anders** uttalar det uttryckligen och en antydning finns i **Cecilias** resonemang om att man vidgar sitt synsätt och därför kanske inte har lika många förutfattade meningar jämfört med om man inte läst eller jämfört med andra som inte läser. Enligt Persson (2013) har biblioteken historiskt sett tillhört samhällets smakfostrande institution, där man velat främja den goda boken och där skönlitteraturens godhet tagits för given och där uppfattningen om att läsningen automatiskt skulle ha goda effekter har fått råda. Precis som Persson (2013) påpekar, delar de flesta informanter, som professionellt arbetar med läsning och litteratur, den här uppfattningen. Som informanterna ofta återkommer till har ju biblioteket ett läsfrämjande uppdrag, där arbetet med urval och litteraturförmedling präglas av att det finns ett bakomliggande läsfrämjande syfte med nästan allt de gör.

Några av informanterna anser att vinsten med att läsa skönlitteratur är att man vidgar sin förståelse och världsuppfattning, medan andra nämner att gå ner i varv och hitta glädjen med läsningen. Här finns således spår av både en smakfostrande litteratursyn och en estetisk litteratursyn. Balling (2009) menar att kombinationen av meningsfullt sammanhang och aktivering av det inre känslolivet kan tillåta läsaren att glömma både tid och rum och låta sig uppslukas av texten och då sker en estetisk upplevelse med läsningen.

Flera av informanterna antyder en pragmatisk syn på litteraturen, att den ska tillföra någon kunskapsutveckling och få oss att bli bättre människor. Folkbildningsidealet tenderar att lysa igenom och flertalet informanter har arbetat med biblioteksverksamhet under många år. **Fredrik** har dessutom ett förflutet som skolbibliotekarie, vilket kanske har påverkat hans pragmatiska syn på litteraturen.

5.2.2 Olika slags litteratur och sjunkande utlån

Anders vill tro att det har betydelse vilken slags litteratur man läser. Han menar samtidigt att det är en jättesvår fråga eftersom det kan spela roll på olika sätt. Han förklarar på följande sätt:

Vi pratar om ett samhälle där vi är mer stressade idag. Då kan jag tänka att det kan vara bra bara man sätter sig ner för att koppla av och läsa en bok. Det är en positiv sak. ... Om jag läser deckare, den ena efter den andra, som har samma mönster, det kanske inte ger mig så mycket egentligen. Om jag läser Mo Yans berättelser om Kina, om jag klarar av att läsa Dostojevskijs böcker så kanske jag får något mer att reflektera över, något lite tyngre som kräver mer av mig i mina egna reflektioner och kanske i samtal med andra människor. Så det är klart att någonstans vill jag tro att det kan ge mer också. (Anders 2014)

Även **Daniella** resonerar på liknande sätt. Hon menar att det måste ha betydelse vilken slags litteratur man läser. Det finns viss typ av litteratur som man blir road av och underhållen av en stund, men som inte är utvecklande. Men om en författare kan jättemycket om till exempel situationen i Israel och väver in det i en roman, då kan ju läsaren lära sig av det. Även

Fredrik påpekar att det finns olika typer av genre och läsoplevelser, både ren förströelse och mer djuplodad litteratur. Han anser att man ska ha en ganska stor bredd som läsare, och menar att det är sorgligt att deckare har fått breda ut sig så oerhört mycket.

Bengt uttrycker att det ur läsfrämjande syfte har betydelse vilken slags litteratur man läser, och exemplifierar på följande sätt:

Jag kan personligen tycka att en skickligt strukturerad berättelse med början, mitt och slut, gör det lättare för en person som kanske inte är så van vid att läsa, att ta sig in i historien. Det kan vara svårare om man ska slänga Samuel Beckett eller James Joyce i händerna på någon som inte är så van att läsa. Om man ska tala om läsfrämjande så är den aspekten i alla fall viktig. De som läser Samuel Beckett till exempel, de behöver inte vara föremål för läsfrämjande arbete. (Bengt 2014)

Cecilias uppfattning är att det är ganska personligt vad man läser. Hon menar att det viktiga är att man läser. Man tänker gärna på barn, men det gäller ju även vuxna detta med att man tycker det är roligt att läsa och att man knäcker koden även som vuxen, resonerar hon.

Även **Ellen** är av uppfattningen att det är viktigare att läsa än att inte läsa. Om det har betydelse vilken slags litteratur man läser beror på vad man vill uppnå. Ju bättre språk desto bättre, menar hon. Vidare resonerar hon kring olika slags litteratur på följande sätt:

Sedan tycker jag ju att vår uppgift är då att ha så god litteraturkänedom som möjligt så att vi vet vad som är vettiga alternativ till det här som inte ger lika mycket. Är det så att du gillar det här, är det Harlekin, så vill du antagligen ha romantik och spänning. Är det Kitty och femböckerna och så här, som kanske inte är litterärt dåliga men som ofta har värderingar som vi inte är så förtjusta i alltid idag, och kan ha taffliga översättningar eller vad det kan vara, ja då är det ju bra lättlästa mysterieböcker, deckare som ... det är samma process för vuxna. Kommer du in och frågar efter Sven Hassel så vill du förmodligen läsa en roman om andra världskriget. Det kommer ju inte så mycket idag, och de gamla är utslitna och det som är kvar är det vi har sparat som är litterärt lite bättre kvalitet. Så det kan vara en utmaning då att vi kanske kan hitta andra skildringar med ungefär samma ... (Ellen 2014)

Således verkar två litteratursyner (Persson 2013) framträda i informanternas utsagor: både den smakfostrande litteratursynen, där det har betydelse vad man läser eftersom litteraturen ska förmedla kunskap, och den efterfrågestyrda litteratursynen, där det inte har lika stor betydelse vad man läser, utan låntagarnas intressen får råda. Av de två är den smakfostrande litteratursynen ändå starkast, eftersom flest informanter anger att det har betydelse vad man läser och att skönlitteraturen är antingen underhållande eller utvecklande. Endast en informant, **Cecilia**, menar att det inte har betydelse alls vad man läser utan att det viktiga är att man läser. **Ellen** menar detsamma men lägger samtidigt en värdering i olika slags litteratur. Kanske har man en pluralistisk litteratursyn, där det finns en vilja att både smakfostra och tillmötesgå låntagarnas intressen.

Grøns (2010) epok ”den konfirmative fase: Oplysningsparadigmet” med dess syn på kvalitetslitteratur, folkbildning och moraliska värderingar genomsyrar många av informanternas utsagor. Man anser att skönlitteratur kan skänka nytta åt läsaren. Bibliotekarien ser som sitt uppdrag att förmedla god litteratur genom selektiv förmedling. Men det finns också tendenser till vad Grøn kallar efterfråga när det handlar om

förmedlingsprofil. Denna går ut på att alla läsupplevelser har ett värde och att läsningen utgörs av subjektiva upplevelser, något som kan skönjas i **Cecilias** och i viss mån **Ellens** utsaga.

Anders tror att utlåningen av skönlitteratur minskat under senare år för att det är så mycket annat som lockar för människor i dagens samhälle. En orsak är urbaniseringen, att vi har flyttat till storstäder med ett enormt utbud av olika saker. Även **Cecilia** och **Ellen** har uppfattningen att man gör annat av sin tid idag. Och **Daniella** pratar ganska mycket om att det är andra intressen som konkurrerar idag. Till exempel hälsotrenden, vilken är bra i sig, men som ju också tar tid. Det här med att vara ute och springa, alltså träning, är något som **Daniella** relaterar till personliga erfarenheter:

Förut kanske jag hade krupit upp i soffan och läst i stället. Men jag vet inte, det är ju viktigt att springa också... Det finns konkurrens med andra intressen, alltså dels kanske det är lättillgängligt med film och nätet tar ju jättemycket tid. Det märker man ju själv, med sociala medier och så vidare. (Daniella 2014)

Ellen tror att den minskade utlåningen har många orsaker. Antagligen läser man kanske lite mindre skönlitteratur samt att konkurrensen av olika andra aktiviteter och utbud ökar. Det senare decenniet så är det ju framför allt på IT-sidan konkurrensen ligger. **Bengt** gissar att utlåningen av facklitteratur har minskat mer än skönlitteratur, och att orsaken till det är wikipedia, eller internet.

Vidare menar **Ellen** och **Daniella** att böcker har blivit billigare, pocket till exempel, och de kommer ju så snabbt. Förr så tog det ju tid. Man kunde inte läsa en färsk bok i pocket samma år som den trycktes först. Man kan ladda ner e-böcker, vilket är det en stor del till den minskade utlåningen. **Daniella** hoppas dock att man läser lika mycket, men att man i stället köper sina böcker. **Fredrik** förklarar, precis som andra gjort tidigare, att andra intressen styr idag, men också att folk köper mer i och med den sänkta bokmomsen. Han menar vidare att folk läser mindre:

Det är allmänt känt i samhället att man läser mindre, man läser kortare, lite grand av snuttifiering ... Litteraturen har ju haft en självskrivna roll om vi pratar om folkbildning och sådana saker. Och jag vurmar lite grand för det här med folkbildning. Det har lite grand kommit i skymundan tycker jag. (Fredrik 2014)

Även **Cecilia** påpekar att hon märkte skillnad när det gäller utlåning i och med att det blev sänkt bokmoms. Om det blir kö på en viss bok kan man inte vänta utan köper den själv, resonerar hon.

De största orsakerna till den sjunkande utlåningen av skönlitteratur verkar, enligt informanterna, vara att det finns så många andra intressen som konkurrerar i dagens samhälle samt att det idag är billigt att köpa böcker (pocket). Det råder dock delade meningar om huruvida man också läser mindre skönlitteratur. Förhoppningen finns ju bland informanterna att människor läser i lika stor utsträckning som förr, men att de köper sina böcker själva. Denna förhoppning tyder på informanternas uppfattning om att läsningen är betydelsefull för vuxna och kan kopplas till Perssons (2013) tankar kring myten om den goda litteraturen.

5.3 Litteraturförmedling för vuxna

Här kommer jag att presentera informanternas synpunkter inom ämnesområdet litteraturförmedling: I 5.3.1 *Mål och arbetsmetoder* presenteras informanternas svar på om skönlitteratur för vuxna finns med i mål och styrdokumentet samt reflektioner på hur man arbetar med litteraturförmedlingen. I 5.3.2 *Syfte och kompetensutveckling* presenteras informanternas reflektioner på vad man vill uppnå med litteraturförmedlingen samt vad som görs för att personalen ska utvecklas inom skönlitterärt arbete.

5.3.1 Mål och arbetsmetoder

När jag ställde frågan om skönlitteratur för vuxna finns med i mål- och styrdokumentet var det endast en av informanterna (**Anders**) som svarade tydligt ja. Och endast en av informanterna (**Bengt**) som svarade tydligt nej. Övriga fyra (**Cecilia, Daniella, Ellen** och **Fredrik**) tvekade en aning och uttryckte sig på följande sätt:

Ja, alltså kanske mer för äldre ... Vuxna så där generellt har vi väl kanske inte riktigt ... Kanske inte uttalat skönlitteratur heller. (Cecilia 2014)

... inte uttalat skönlitteratur så tror jag, men vi ska ju främja läsning ... det finns ju med när det gäller biblioteksplanen men då är det nog barn alltså. Men vi har med från kulturnämndens mål att vi ska hålla en allsidighet och kvalitet och så där. Och det gäller ju skönlitteratur förstås. (Daniella 2014)

Inte mer än allmänt att vi ska ha bredd och kvalitet, och det omfattar både åldrar och urval. Och att vi ska prioritera grupper med särskilda behov, men jag vet inte om de vuxna räknas dit egentligen, utan det är mer om man har en specifik bakgrund, eller funktionshinder eller så. (Ellen 2014)

Ja, man kan säga så här att vi håller på att utarbeta en biblioteksplan, och där har vi slagit fast två viktiga områden ... man kan säga samarbete med skolan, och i det ligger just skönlitteratur, och samarbete med vård och omsorg här i kommunen. (Fredrik 2014)

Intressant är också att **Bengt**, som snabbt svarade med ett tydligt nej, genast utvecklade svaret på följande sätt:

Men begreppet läsfrämjande finns. Läsfrämjande – det är sällan man tänker facklitteratur. Facklitteratur är för att lösa problem eller för att få någon kunskap eller fördjupa sig i något. Men främja läsning, att utveckla språket och sådana här saker då tänker man mest på skönlitteratur, även om det inte står. (Bengt 2014)

Flera av informanterna påpekar att skönlitteraturen och det läsfrämjande arbetet är mer synligt i barnverksamheten. **Bengt** menar att det finns politiska uppdrag med läsfrämjande för barn och ungdom som gäller i hela Sverige. **Fredrik** pratar mycket om läsfrämjande åtgärder för skolan och att biblioteken måste samarbeta med skolan.

Alla informanter utom en medger att skönlitteratur för vuxna saknas i mål- och styrdokumentet. Däremot nämns bredd, kvalitet och allsidighet samt läsfrämjande. I dessa

begrepp tycks informanterna väga in skönlitteraturen. När det gäller läsfrämjande råder dock delade meningar, eftersom några av informanterna menar att det främst handlar om skolan. Begreppen bredd, kvalitet och allsidighet kan kopplas till den pluralistiska litteratursynen, där man vill tillhandahålla all sorts litteratur och där man både vill och inte vill smakfostra.

Informanterna beskriver hur de arbetar med litteraturförmedling av skönlitteratur för vuxna. En del arbetsmetoder är gemensamma för flera bibliotek, såsom skyltning av nya böcker, boktips på webben, bokcirklar och författarbesök. **Anders** berättar om bibliotekets uppsökande verksamhet, där bibliotekarierna förser äldreboenden med böcker. Han berättar även om "Boken kommer", där man åker hem till de gamla. Det finns också en lyrikgrupp som har lyrikcafé, och man har på biblioteket arbetat mycket med kulturprogram tillsammans med föreningar och andra organisationer: "Just för att vi har en lite bredare verksamhet kan vi också kanske skapa ett intresse genom föreläsningar, genom program, genom samtal" (Anders 2014).

Överhuvudtaget talar **Anders** mycket varmt om samverkan mellan förvaltningar, föreningar och enskilda personer. Han nämner exempel på när biblioteket samarbetat med idrottsföreningar och kombinerat litteratur och sport, genom att biblioteket och ridklubben arrangerade författarbesök med Pia Hagmar. **Anders** menar att man försöker hitta olika vägar för att skapa ett intresse för litteraturen. Det är viktigt att man bjuder in människor.

Resonemanget om att bjuda in människor och nå ut till nya grupper och skapa ett intresse för litteraturen hör hemma i den formativa förmedlingsprofilen. Man vill med förmedlingen vidga användarnas litterära vyer och påverka deras läsvanor och litterära smak. Målet med formativ förmedling är att nå ut till nya grupper av användare och utveckla deras litterära preferenser, något som stämmer väl in på **Anders** utsaga.

Inte minst värdesätter **Anders** det enskilda personliga mötet, där man kan delge varandra litteraturtips. **Cecilia** berättar att de nyligen utökat sina arbetspass i yttre tjänst, genom att schemalägga tre till fyra personer mellan 9-16, i litteraturförmedlande syfte. Personalen rör sig då ute i bibliotekslokalen bland hyllorna och har lättare för att möta personalen än om de hade arbetat över disk. Man vill undvika kö-momentet vid disken och istället få ett naturligt samtal, en litteraturförmedling mun mot mun.

Den personliga bibliotekarien som sätter förmedlingen i centrum känns igen från "den performative fase: Oplevelseparadigmet". Men även spår av "den reformativa fase: Serviceparadigmet" syns här, såtillvida att man vill tillfredsställa användarnas behov. Den här epoken innebär dock att bibliotekarien är neutral, något som inte stämmer in på informanternas utsagor. Främst handlar det alltså om det personliga mötet i förmedlingssituationen, där bibliotekarien är personlig och man delger varandra litteraturtips.

Vidare berättar **Cecilia** att de en gång i månaden har bokprat för vuxna, men eftersom det sker på dagtid är det oftast äldre som kommer, eller vuxna som är daglediga. Hon tänker efter om det är något mer de gör när det gäller litteraturförmedling för vuxna, konstaterar att för barn sker det ju alltid, att det blir på ett annat sätt gentemot skola och förskola. Så kommer hon på att de har någonting som kallas för "Forum för poesi och prosa" två gånger per termin, där biblioteket samarbetar med Folkets hus, Författarcentrum och Studieförbundet. Ett par författare kommer då och läser ur sina böcker snarare än att berätta om sitt författarskap. Ett

annat stort evenemang är ”Bokens dag”, som inträffar varje år. Men i det vardagliga arbetet, menar **Cecilia**, är det främst bokprat varje månad och att man försöker vara mer tillgänglig i bibliotekslokalen.

Daniella nämner först och främst det individuella mötet som sker hela tiden med låntagarna. Hon berättar också om nyhetshyllan, att man skyltar med olika teman, läsecirklar och författarbesök. Dessutom lyfter hon fram 7-dagarslånen som ett led i att lyfta fram det som är aktuellt. 7-dagarslån innebär att eftertraktade titlar med många låntagarreservationer får en lånetid på sju dagar, för att korta ner kön. Personalen har också program där de på kvällstid presenterar böcker. Skyltfönstret är ett annat sätt att förmedla litteraturen, liksom att på internet göra bokhyllor och lyfta fram olika teman.

Enligt **Ellen** är litteraturförmedlingen för vuxna inte särskilt aktiv. Hon förklarar på följande sätt:

Det som är aktivt utåt är väl egentligen att vi har depositioner på en del särskilda boenden. Sedan skyltar vi naturligtvis. Gör lite lästips ibland. Men det är nog framför allt genom skyltning och genom att prata med dem som kommer in. ... Så där kan man göra mycket mer naturligtvis. (Ellen 2014)

Ellen berättar om försök man gjort med läsecirklar som inte fungerat. Det handlar om att någon i personalen ska ha tid och lust. Men hon fortsätter att fundera kring litteraturförmedlingen och uttrycker att man pratat om att gå ut och prata i olika grupper. Hon menar också att det hör ihop med yrkesrollen att prata böcker, även i andra sammanhang och nämner som exempel privata middagsbjudningar, där man vid vanlig artig konversation pratar lite böcker. **Ellen** menar att biblioteket skulle kunna göra mer aktiva insatser, genom att gå ut i arbetsgrupper, gå utanför väggarna, visa att biblioteket finns och påminna om att böcker finns: ”Jag tror att fler skulle läsa mer om vi kunde göra det mera i högre grad. Det handlar om tid, lust och vilja.” (Ellen 2014)

Ellen uttrycker sin uppfattning om att fler skulle läsa mer om biblioteket skulle göra mer aktiva insatser. I samma andetag uttrycker hon att det handlar om tid, lust och vilja och lägger över ansvaret hos personalen genom att påpeka att det handlar om att någon i personalen ska ha tid och lust. Men vilket ansvar har bibliotekschefen i det här avseendet?

Även **Fredrik** betonar det personliga mötet, det litterära samtalet som man kan ha ute i biblioteken med låntagarna. Och då inte över disk, utan ute i lokalen:

Att gå runt och prata i 10-15 minuter med en låntagare, jag vill inte säga att man guidar ... och efterhand så lär du känna låntagaren och vågar resonera om lite mer blandad litteratur. Det är inte alltid det slår väl ut för ibland har de blivit upprörda ... Jag tror inte längre på internetsidor utan jag tror på ... mötesplats i biblioteket. (Fredrik 2014)

I nästa stund talar **Fredrik** om att de gör digitala nyhetslistor med litteraturtips av senaste månadens inköp, som man kan prenumerera på. Det är ett sätt att tillgängliggöra och lyfta fram det nya. När det gäller inköspolicy berättar **Fredrik** att det har blivit ganska mycket låntagarstyrt, där man köper in i princip allt som efterfrågas. Man vill också försöka uppmuntra till detta, genom att sätta upp recensioner från lokalpressen på en särskild anslagstavla. På gång är även en förslagslåda, där man kan lämna inköpsförslag.

Inom ”den performative fase: Oplevelseparadigmet” är digitaliseringen en viktig faktor när det gäller att öka tillgängligheten. Efterfrågestyrningen har en dominerande roll och epoken präglas av användarstyrning. Dessa beskrivningar passar in på **Fredriks** och **Daniellas** utsagor, där internet ges utrymme i förmedlingen. I **Fredriks** utsaga syns även den efterfrågestyrda litteratursynen, eftersom låntagarna styr inköpen, och biblioteket uppmuntrar till detta. I andra sammanhang, som framkommit tidigare i kapitlet, har **Fredrik** även en pragmatisk syn på litteratur, där han uttryckligen sagt att han vurmar för folkbildningen. Trots denna grundsyn ser det praktiska arbetet ut på ett annat sätt. Eller också är det helt enkelt så att både den smakfostrande och den efterfrågestyrda litteratursynen uppträder parallellt.

Vidare berättar **Fredrik** att de börjat med ”Afternoon tea”, där man bjuder in till te och scones och samtal kring läsoplevelser. Biblioteken ska inte styra för mycket, utan det är besökarna som ska få berätta om sina läsoplevelser. Det är fritt hållet, finns inga teman. Det är därmed lättskött för biblioteken. Eftersom man inte är så många anställda är man lite begränsad. **Fredrik** betonar att det alltid finns tillfällen att prata om litteratur. Och när det gäller skyltning vill han gärna sätta skönlitteratur och facklitteratur bredvid varandra, eftersom man kan spegla samma sak från olika håll.

Fredriks resonemang kring skyltning av skönlitteratur och facklitteratur kan kopplas till ”den konfirmative fase: Oplysningsparadigmet” med tanke på att skönlitteraturen under denna epok ansågs sekundär. Perioden präglas av kvalitetsstyrning och bibliotekets uppdrag var att förmedla kunskap snarare än rekreation.

Medan de andra informanterna presenterat sina litteraturförmedlande metoder genom att fiska fram dem ur minnet allteftersom de dykt upp, väljer **Bengt** att rangordna hur man arbetar med litteraturförmedlingen i fyra punkter (Bengt 2014):

1. Urval, alltid i läsfrämjande syfte.
2. Synliggöra nya böcker (beståndet).
3. Internet.
4. Studieförbunden (författarbesök).

I likhet med **Fredrik** menar **Bengt** att man köper allting som låntagarna vill ha: ”Det får vara någonting extremt problematiskt för att vi inte ska köpa det. Då menar jag någonting i klass med barnpornografi eller någonting sådant.” (Bengt 2014)

Cecilia resonerar på samma sätt och medger att man är ganska tillmötesgående när det gäller låntagares inköpsförslag. Samtidigt är **Bengt** noga med att poängtera att man gör kvalitetsurval genom att man har mediemöten där man för en kvalitetsdiskussion, tar ställning till inköpsförslag och hur beståndet påverkas och alltid i läsfrämjande syfte. Han förklarar vidare:

Urvalsarbetet är väldigt viktigt för läsfrämjande. Böcker som vi vet förekommer efterfrågan på, men böcker också som har fått väldigt bra recensioner. Kvalitetsstämplade, även om vi inte tror de kommer efterfrågas, och de böckerna kanske vi jobbar lite extra med vad beträffar skyltning och så. Sedan har vi böcker som vi tycker bör finnas. Det kan till exempel vara en halvdålig roman skriven av någon som råkar bo här ... Detta gör att stället blir attraktivt för dem som bor här, att de tycker

att det är deras institution och deras bibliotek och jag hävdar att det är det enda sättet för folkbiblioteken att överleva, genom att det känns relevant för dem som råkar bo i just den här kommunen. (Bengt 2014)

Bengts resonemang om bibliotekets lokala relevans syns även inom den efterfrågestyrda litteratursynen, där Persson (2013) nämner den geografiska och lokalhistoriska aspekten när det gäller urvalskriterier och inköbspolicy. Samtidigt talar **Bengt** om både efterfrågan och goda recensioner, vilket gör att här finns spår av både den efterfrågestyrda- och smakfostrande litteratursynen.

När det gäller att synliggöra böcker menar **Bengt** att det är viktigt att i bibliotekslokalen visa bokomslag, ställa upp böcker och göra dem tillgängliga. Den tredje punkten Internet handlar också om att skylta och skriva boktips. **Bengt** förklarar att det är viktigt att det ser estetiskt tilltalande ut på webben, för då blir också budskapet attraktivt och lättare att ta till sig. Därför arbetar både en webbgrupp och en marknadsföringsgrupp med webbplatsen. Webbgruppen arbetar med att samla in litteraturtips medan marknadsföringsgruppen jobbar mer med affischering, skyltning och grafisk design.

Detta synsätt kan kopplas till ”den reformative fase: Serviceparadigmet”, eftersom det är viktigt hur litteraturen exponeras. Under denna epok sågs biblioteket som en litterär serviceinstitution och där skönlitteraturen liksom estetik och kultur fick större betydelse för människans livskvalitet.

Bengt berättar också att litteraturförmedling kan förekomma i samband med Studieförbunden och Författarförbundet, där man anordnar ”Forum för poesi och prosa”. Och det är uteslutande skönlitterärt. Dessutom har man en poesifestival, och poesi är skönlitteratur i den mån att den är uppdiktad, men den är en speciell typ av skönlitteratur, till skillnad från en roman, resonerar **Bengt**. Han berättar också att man har bokklubbar.

De vanligaste metoderna för det litteraturförmedlande arbetet tycks vara: skyltning av nya böcker, boktips på webben, bokcirklar och författarbesök. Och naturligtvis det personliga mötet med låntagarna, som också verkar vara den metod som informanterna värdesätter allra mest. Spår av detta synsätt återfinns i ”den performative fase: Oplevelseparadigmet”, där bibliotekarien är personlig och förmedlingen sätts i fokus.

I de fall inköbspolicy kommer upp till diskussion menar man att man köper in i princip allt som låntagarna frågar efter, och att det är en förändring som skett under senare år. Det är längesedan man gick ut med uppmaningar om vad folk bör läsa. Här kan man se tydliga kopplingar till den efterfrågestyrda litteratursynen samt ”den reformative fase: Serviceparadigmet”.

5.3.2 Syfte och kompetensutveckling

Så vad vill man uppnå med litteraturförmedlingen av skönlitteratur för vuxna på biblioteket? Samtliga informanter svarar att man vill att så många som möjligt ska upptäcka glädjen i att läsa eller att se ett värde i att läsa. **Fredrik** talar om goda läsoplevelser som ger mersmak. Men han menar också att man naturligtvis har en syn på sitt jobb som innebär att man

förmedlar kvalitet. **Bengt** betonar att man ska ha alla möjliga format, omfattning och innehåll, eftersom det finns ett värde i att förstå världen omkring oss. Han menar dessutom att man ska erbjuda ett underhållningsvärde:

För dem som läser och tycker om att läsa så finns ingenting bättre än att få en ny roman av en författare som man tycker om, eller upptäcka en ny författare, eller få i sin hand tredje delen i någon serie som man läser. (Bengt 2014)

Synen på goda läsoplevelser kan kopplas till ”den performative fase: Oplevelseparadigmet”, där biblioteket är en upplevelsearena. Dessutom kan de knytas till den efterfrågestyrda litteratursynen om man menar att läsoplevelsena är kopplade till låntagarnas eget val av litteratur, vilket tycks vara vad **Fredrik** antyder då han beskriver goda läsoplevelser i kontrast till att också vilja förmedla kvalitet. **Bengt** talar dessutom om att erbjuda ett underhållningsvärde kopplat till personliga läsoplevelser.

Vidare menar **Bengt** att det finns en demokratisk aspekt av litteraturförmedlingen, som är kopplad till yttrandefriheten. På biblioteken finns litteratur som i andra länder är bannlyst, eller som har ett innehåll som anses vara propaganda. **Bengt** förklarar att det här är ett folkbibliotek, men i uppdraget från politikerna är det en fristad, en plats för fri litteratur. I synnerhet om det är en författare som är kontroversiell.

Cecilia uttrycker att man vill ha fler besökare och fler utlån, eftersom det är det man brottas med hela tiden. Men hon säger samtidigt att det är synd, eftersom det egentligen är kvaliteten man vill åt. Hon förklarar att det är bättre att man stannar, dröjer sig kvar och kanske till och med sätter sig ner och läser. Att man känner att det är trivsamt, att man känner att det finns relevanta böcker – att alla ska kunna hitta någonting att läsa.

Med förmedlingsprofilen efterfråga (Grøn 2010) är målet att höja utlåningssiffrorna och bibliotekets uppdrag är att erbjuda låntagarna de läsoplevelser som de vill ha. Detta synsätt stämmer överens med Cecilias resonemang.

Anders förklarar ganska ingående vad han anser att litteraturförmedlingen ska syfta till:

Det är ju inte så kanske att vi blir godare människor för att vi läser skönlitteratur, men någonstans hoppas jag ändå att vi blir klokare, att basen i vårt demokratiska samhälle är så viktig, att kunskapen är en bas och där finns ju skönlitteraturen också. För att vi ska växa. ... Men livet måste också vara trevligt. Trivs man med en bok så är det så mycket vunnet. Människor med mycket pengar är inte alltid nöjda. ... kan du vara nöjd med att ha en bok och sätta dig att läsa i solen eller i din sköna stol hemma så är livet så mycket bättre också. ... Jag tycker att de människor som hittat litteraturen har också hittat ett liv på något sätt. Det låter så högtidligt, men det är en fin tanke ändå. (Anders 2014)

På det stora hela verkar goda läsoplevelser vara centrala uppnåendemål med litteraturförmedlingen, något som hänger samman med den efterfrågestyrda litteratursynen, som styrs av låntagarnas intressen (Persson 2013). Utöver detta finns bakomliggande ideologiska föreställningar om att förmedla kvalitet. Att läsa litteratur som förmedlar någon form av kunskap, och kanske rent av gör oss till klokare människor, i enlighet med Perssons (2013) smakfostrande litteratursyn och viljan att arbeta folkbildande. Men jag tolkar också informanternas resonemang om kvalitet som att det i mångt och mycket hänger samman med

livskvalitet. Att det ska vara trivsamt att läsa en bok, att det man läser är relevant för den som läser. Det är alltså viktigt att det finns en bredd i bibliotekets bokbestånd, så att det ska finnas något för alla, ett synsätt som återfinns i Grøns förmedlingsprofil efterfråga. Detta resonemang gör det svårt att ringa in informanternas litteratursyn enligt Perssons teorier för den här uppsatsen. De tycks hamna någonstans mittemellan en smakfostrande litteratursyn och en efterfrågestyrd litteratursyn. Kanske finns här spår av den pluralistiska litteratursynen.

Samtidigt finns det innehåll inom den pluralistiska litteratursynen som inte stämmer in på informanternas synpunkter, till exempel uppfattningen om att all litteratur är lika bra och att kvalitetsbegreppet blir överflödigt när det gäller inköp (Persson 2013). Informanterna har trots allt uttryckt att kvaliteten har betydelse, att man har mediemöten där man diskuterar inköp utifrån både efterfrågan och kvalitet och där recensioner ges stor betydelse för bibliotekariernas arbete.

Jag ställde frågan vem som arbetar med litteraturförmedlingen och fick olika svar. **Anders**, **Daniella** och **Fredrik** menar uteslutande att all personal är involverade i litteraturförmedlingen. **Fredrik** tillägger att all personal varje dag har i uppdrag att läsa nyheterna och utifrån det skylta. Även **Bengt** och **Ellen** är av samma uppfattning, men tillägger även att det ligger i bibliotekariernas arbetsuppgifter. **Cecilia** drar gränsen ännu hårdare och menar att bibliotekarierna har olika ansvarsområden och att det rör sig om fyra bibliotekarier som arbetar med litteraturförmedlingen av skönlitteratur för vuxna. **Bengt** är den enda som även nämner att bibliotekschefen indirekt arbetar med litteraturförmedlingen, genom att skapa förutsättningar och genom att tycka att det är angeläget, vilket väcker frågan hur bibliotekschefer ser på sitt eget uppdrag. Jag drar slutsatsen att bibliotekscheferna i det här sammanhanget har en något vag syn på sitt eget uppdrag samt att de möjligen lägger över alltför stort ansvar på bibliotekarierna.

Vad görs då för att personalen ska utvecklas inom skönlitterärt arbete? Återkommande svar är att man uppmuntrar personalen att gå på utbildningsdagar, fortbildning, Bok- och Biblioteksmässan, nätverksträffar samt att man inom personalen ger varandra boktips och får chansen att prata fritt om både ny och gammal litteratur. **Anders** berättar att man förmedlar skönlitteratur på en facebook-sida, där det åligger all personal att skriva boktips. På så sätt får hela arbetsgruppen ta del av det, vilket är bra.

Bengt ser till att det finns en tillåtande attityd till eget initiativ, och menar att man inte vill ha en arbetschef som ständigt lägger sig i. Han berättar att nya böcker ska stå i korridoren till personalens förfogande i ett par dagar innan de går vidare ut till låntagarna. Det är en kvalitativ aspekt att personalen som ska förmedla de här böckerna har sett dem först, fortsätter han. För att ha lite koll på recensioner köper man också *Dagens Nyheter* till personalen och placerar den i lunchrummet. Tid att läsa på arbetstid hade man förr, men det finns inte nu, menar **Bengt**. Tvärtom menar **Cecilia** att hon uppmuntrar personalen till att läsa, genom att vara mer tillåtande till att läsa på arbetstid. Enligt **Daniella** är bibliotekariernas problem att mycket bygger på att man läser själv. Även **Fredrik** menar att personalen fått i uppdrag att läsa recensioner, som en sorts allmänbildning: ”Jag kan inte tvinga folk att kolla på caféprogram, men där pratas ju mycket om sådant som folk kommer och frågar efter sedan.” (Fredrik 2014)

Här finns tankar som stämmer in på den efterfrågestyrda litteratursynen, nämligen att man ska vara förberedd på frågor som kommer att komma från låntagarna. Informanterna anser att det är viktigt att hålla sig uppdaterad med den litteratur som är aktuell och som figurerar bland låntagarna. Samtidigt föds en fundering kring hur bibliotekschefer ser på sitt eget uppdrag. Menar de att det är upp till personalen att hålla sig uppdaterad eller kan det från chefsledningens sida finnas en möjlighet att påverka arbetsrutinerna?

Daniella försöker ta fortbildningen till biblioteket, där ett spår har varit just skönlitteratur, berättar hon. **Ellen** påstår att kompetensutvecklingen inom skönlitterärt arbete på barnsidan är välutvecklad, medan den på vuxensidan har varit lite eftersatt och att det är något man har saknat. Det är lite upp till var och en att hålla sig uppdaterad av eget intresse. Det kan göras mer, konstaterar hon:

Det är en fråga om att strukturera om och prioritera om naturligtvis i så fall. IT-hjälpmiddel vi har är jättebra, men de kräver också sin tid, både i utbildning och underhåll och utbyte ... Och vi har inte fått mer tid ... Och det kan vara så att en del av basverksamheten, böcker och skönlitteratur, kanske har fått stryka på foten. Det känns som att det kan vi ändå. Men där är också förnyelse hela tiden så det är inte riktigt så enkelt så att man bara kan strunta i det. (Ellen 2014)

5.4 Propositionen *Läsa för livet*

Jag kommer här att redovisa informanternas synpunkter på propositionen *Läsa för livet*: I 5.4.1 *Nationellt läsluft* presenteras informanternas synpunkter på *Läsa för livet* samt reflektioner kring huruvida Sverige behöver ett läsluft och vem som i så fall behöver det. I 5.4.2 *Förändringar på biblioteken* presenteras vad informanterna tror att *Läsa för livet* kan innebära både för biblioteken generellt och vid det egna biblioteket. Fokus vilar på skönlitteratur för vuxna, även om informanterna fått uttrycka sig fritt när det gäller vem de anser behöver ett läsluft.

5.4.1 Nationellt läsluft

Samtliga informanter tycker att *Läsa för livet* i grund och botten är en positiv satsning, men det finns gradskillnader. Det finns också vissa farhågor hos några av dem och förhoppningar hos andra.

Anders, Cecilia, Daniella och **Ellen** anser att satsningen är jätteviktig, jättebra och alldeles utmärkt. **Anders** menar att det i många år varit tekniken som varit i fokus för många bibliotek. Han tar upp ett annat stort nationellt projekt, Digidel, som han menar också var ett jättebra projekt för att skapa digital delaktighet.² Han resonerar vidare att skönlitteraturen är en så självklar del, men att man behöver fundera på vad man kan utveckla. När det gäller ett läsluft reflekterar **Anders** på följande sätt:

² <http://www.digidel.se/>

Det som kan vara bra med ett läslyft är att det blir ett bredare fokus på det. Folkbiblioteken är ju en del i detta. Men man måste ju också se skolan som jätteviktig. Folkrorelserna behöver in. Biblioteken är en viktig del. Jag menar att det krävs en bred front för att det ska bli något bra av det. (Anders 2014)

Cecilia välkomnar satsningen och menar att det skulle vara roligt om man kunde locka nya människor till biblioteket. Kanske kan man göra någonting i anslutning till förtidsröstningen, som ska äga rum på biblioteket. Då kommer människor som annars inte brukar komma till biblioteket och då kan man marknadsföra böcker, både nya och gamla, klassiker. Även **Daniella** har förhoppningar om att kunna locka nya grupper till biblioteket. Hon hoppas att satsningen ska leda till stora kampanjer, att det blir någonting stort som uppmärksammas. När det blir nationellt kan man kanske hitta ett annat grepp och genom att det uppmärksammas på många olika ställen kan man nå ut till nya grupper. Som litet bibliotek är man ganska bunden till plats, men om man kan lyfta in det på andra stora forum – Almedalsveckan, stora festivaler eller idrottsevenemang, där det kanske till och med TV-sänds – kan man få lite uppmärksamhet från ovana läsare, reflekterar hon.

Här finns tydliga kopplingar till en formativ förmedlingsprofil, vilken enligt Grøn går ut på att nå ut till nya grupper av användare och utveckla deras skönlitterära preferenser. **Cecilia** nämner även marknadsföring av klassiker. Här kan paralleller dras till den smakfostrande litteratursynen och också till epoken ”den konfirmative fase: Oplysningsparadigmet”, som präglas av kvalitetsstyrning och där klassikerna hamnar i fokus.

Ellen anser att det är alldeles utmärkt att man gör en satsning, men menar samtidigt att hon inte gått på djupet med hur man ska kunna tillämpa det. **Bengt** uttrycker att satsningen i och för sig är positiv, men att det inte är så mycket pengar kopplat till litteraturutredningen, vilket är ett problem: ”Utan satsning med pengar så är det här värdelöst.” (Bengt 2014)

Vidare berättar **Bengt** att han inte hoppat upp av glädje med tanke på satsningen ur vuxensynpunkt, eftersom det finns ett väldigt stort fokus på barn, skolan och läsförståelse. Han menar att det är bra att Kulturrådet fått mer bidrag för inköp, läsfrämjande arbete, litterära evenemang och litteraturstöd. Och stöd till bokförlagens digitalisering, samt att där finns en tanke om att det ska ske under förutsättning att det som digitaliseras görs tillgängligt för biblioteket.

Även **Fredrik** menar att idén med ett nationellt läslyft som sådan är bra, men han är rädd för att det bara blir ytterligare en grej som rinner ut i sanden, som inte ger några bestående resultat, eftersom man i grund och botten måste förändra arbetet i skolan, hur skolbiblioteken är uppbyggda och hur man arbetar med skönlitteraturen i klassrummet.

Kanske lyser **Fredriks** bakgrund som skolbibliotekarie igenom i hans uttalande om att förändringen måste ske i skolan. Det tycks vara svårt att prata om läslyft och satsningar i läsfrämjande syfte utan att komma in på barn och ungdomar och skolan. Informanterna uppehåller sig gärna vid denna målgrupp och återkommer gärna till hur viktig skolan är. Kanske är det för att denna målgrupp är prioriterad idag, både i biblioteksverksamheten och i litteraturutredningen.

Samtliga informanter anser dock att *Läsa för livet* är en positiv satsning. Man ser positivt på att det blir någonting stort av det hela, då det blir en nationell satsning. Förhoppningen är att

kunna locka nya grupper till biblioteken, som återfinns i den formativa förmedlingsprofilen. Men det förekommer också farhågor. Dessa handlar om att det inte ska finnas tillräckligt med pengar, att man påbörjar projekt som sedan rinner ut i sanden.

Även om några informanter uttryckt farhågor med *Läsa för livet* har samtliga ändå sagt att de tycker att satsningen är bra, att idén är god. Men när de sedan får frågan om Sverige behöver ett läslyft blir svaren inte unisont ja, åtminstone inte när det gäller ett läslyft för vuxna.

Fredrik anser inte att vuxna behöver ett läslyft:

Nej, inte vuxna, det tycker jag inte känns särskilt prioriterat. Man har ett visst ansvar för sitt eget liv. Utan det är barnen som är det absolut viktigaste. Och sedan tycker jag också för äldre. Man behöver kulturupplevelser, alltifrån att se på någon tavla till litterära upplevelser som höjer livskvaliteten oerhört mycket. ... Och det vill jag ju att biblioteket är med och tar hand om. (Fredrik 2014)

Bengt anser att Sverige behöver ett läslyft, men tycker att läsfrämjande ska vara för barn och ungdomar. Sveriges utbildningsinstitutioner måste ta sitt ansvar beträffande skolbibliotek. En annan grupp som behöver ett läslyft är unga vuxna, fortsätter **Bengt**:

Man förlorar oftast tonåringarna, i synnerhet tonårskillarna. Skulle vi önska en tjänst till så skulle det kanske vara en bibliotekarie för unga vuxna. För jag tror inte man kan säga till någon i vuxen ålder: nu ska du läsa! Det har du redan upptäckt eller inte. (Bengt 2014)

Enligt **Ellen** behöver Sverige ett läslyft, med tanke på skolans mätningar av läsförståelsen. Men det är också en demokratisk fråga – att man ska förstå det man läser, vare sig det är skönlitteratur eller information. Kanske i synnerhet information. Förmodligen behövs läslyftet för alla, men det är viktigast för de yngre som ska vara med länge, resonerar hon.

Även **Anders** menar att Sverige utan tvekan behöver ett läslyft om man vill värna det demokratiska samhället. Det är ett måste att alla människor äger ett eget språk. Det krävs att man kan läsa, skriva och uttrycka sig muntligt och med ett eget språk är detta möjligt, fortsätter han. Vidare påpekar han att läslyftet måste involvera grupper utanför skolan, exempelvis föräldrar, bibliotek och folkrörelser. Han menar att läslyftet behövs framför allt för barnen, men reflekterar även kring socio-ekonomiska faktorer. Människor som har lägre inkomster, lägre utbildning, de läser inte och inte heller för sina barn.

Daniella anser att ett läslyft behövs, med tanke på att lånen minskar och med tanke på resultatet av PISA-undersökningarna. Hon anser att läslyftet kan behövas för alla och reflekterar över vuxna som läsande förebilder i samhället. Att föräldrar är förebilder för sina barn, att det finns böcker hemma, att man går till biblioteket. Hon påpekar att skolan naturligtvis har lättare att nå barnen, men betonar att det måste vara lustfyllt också. Och att det kan vara det genom att det sitter folk och läser överallt, till exempel på bussen. Att när man kommer hem till mormor så ligger där böcker. Och att det sedan smittar av sig lite.

Även **Cecilia** anser att Sverige behöver ett läslyft, för att hitta tillbaka till det där rogivande. Mobiltelefonen stjälar mycket tid och hon skulle önska att fler tyckte att det kändes gott att läsa. Något som också är värt att lyfta är högläsningen, menar hon. Att man turas om att läsa högt,

så där som man gjorde förr. Därför menar hon att alla, förutom de redan frälsta, behöver ett läslyft. Frågan är bara hur man når dem som inte kommer till biblioteket? Ska man till varje pris få folk att komma till biblioteket eller ska biblioteket ut och förmedla där de här personerna finns?

Endast **Cecilia** diskuterar ett läslyft utan att inkludera barn och ungdomar. **Daniella** för visserligen att resonemang kring varför ett läslyft skulle behövas av alla, alltså även vuxna, men där det underliggande syftet är att de vuxna ska fungera som förebilder för barnen. Därför mynnar hennes resonemang indirekt ut i ett läslyft även för barnen. Övriga informanter tycks anse att ett läslyft är viktigast för barnen. En av informanterna, **Fredrik**, uttrycker att vuxna inte behöver ett läslyft, eftersom de har ett visst eget ansvar för sitt eget liv. I de fall man anser att ett läslyft behövs motiveras detta av en demokratisk aspekt. Man ska förstå det man läser, vare sig det är skönlitteratur eller information – med betoning på information. Här är skönlitteraturen sekundär, precis som i ”den konfirmative fase: Oplysningsparadigmet”.

5.4.2 Förändringar på biblioteken

Anders håller fast vid att om det ska fungera med ett demokratiskt samhälle så ska alla vara med. Då krävs ett språk, en delaktighet. Det är därför viktigt att försöka nå de grupper som biblioteket tappar och detta kräver ganska mycket arbete. Det krävs vägar där man når människor på ett naturligt sätt. Han hoppas att man genom satsningen får ett fokus på skönlitteraturen. Han hoppas även på konkreta åtgärder vid sitt eget bibliotek och berättar att man nu diskuterar hur man kan gå vidare med det. För barn finns det redan, men för att nå nya grupper, nå vuxna som inte läser, har man ingen lösning ännu.

Cecilia tror att satsningen generellt sett kan innebära mycket för biblioteken, om man kan söka medel och få lite hjälp på traven. Men samtidigt menar hon att det är lurigt med bidrag, för när de tar slut och man inte får de pengarna sedan från sin huvudman, hur ska man då kunna driva arbetet vidare? Hon uttrycker: ”Man vill ju gärna att det ska vara kontinuitet i verksamheten, så att det inte bara blir ett projekt som försvinner.” (Cecilia 2014)

Cecilias tankar kring hur satsningen kan påverka det egna biblioteket saknar förankring. Men ett önskemål är att kunna utveckla bokprat för vuxna så att det sker på kvällstid, så att även förvärvsarbetande kan delta.

Både **Anders** och **Cecilia** ser satsningen som en möjlighet att locka nya grupper till biblioteket, att nå ut till fler. Detta synsätt kan knytas till den formativa förmedlingsprofilen.

Ellen menar att om man får ökade resurser kan man göra mycket mer och i bästa fall kan man få en tydligare roll och blir mer efterfrågad än idag. Inte heller hon har en klar bild av konkreta åtgärder som kommer att ske vid det egna biblioteket, men berättar att en vision är att få till någonting i stil med läsecirkel, bokcafé eller bokprat. Kan man få lite extra stöd via *Läsa för livet* så underlättar det. Författarbesök är också tänkbart, menar hon.

I det här läget gör **Daniella**, precis som **Anders** tidigare i kapitlet, en jämförelse med Digidel, som ju också var ett nationellt projekt, och menar att det kan bli fråga om att jobba med olika kampanjer. Hon menar då att biblioteket ska sköta markarbetet, men få lite hjälp med

marknadsföring på ett större plan. Det kan ske genom utbildning och föreläsningar. Vid det egna biblioteket har hon inga konkreta åtgärder att presentera, men menar att om det kommer någonting utifrån så är biblioteket med.

Bengt tror att om det finns lite mer pengar att hämta så kommer det att innebära att det blir lite mer av det arbete som redan bedrivs. Den stora frågan är hur biblioteken ska hantera e-böcker. Hur skyltar man med en e-bok? En annan är bibliotekslokalen – hur kan den vara tillmötesgående eller funktionell på ett nytt sätt, för att hantera all den här digitaliseringen? Men kanske, menar **Bengt**, kommer *Läsa för livet* att leda till lite mer stadga i biblioteksplaner och medieplaner. Och troligen blir det mer tryck på skolan. När det gäller det egna biblioteket berättar **Bengt** att man har börjat se över hur man kan göra om i den fysiska bibliotekslokalen. Och när man gör det tar man hänsyn till bibliotekets främsta uppgift som är läsfrämjande. Han tror inte att långa rader med höga bokhyllor är särskilt läsfrämjande, utan vill skapa en mer attraktiv miljö med små rum i rummen:

Det har indirekt betydelse att vi kommer att göra om biblioteket nu och ta hänsyn till hur vi kan göra biblioteket attraktivt och jobba med läsfrämjande i en allt större digital ålder. (Bengt 2014)

Enligt **Fredrik** kommer *Läsa för livet* inte att innebära några större förändringar för det egna biblioteket och den kommer inte att spela någon större roll. Han är skeptisk till den här typen av projekt, som ofta är förknippade med ekonomiska villkor, till exempel att staten puttar in lite pengar om biblioteket puttar in lite pengar. För en kommun med dålig ekonomi kan det bli svårt. Genom att det är få anställda vill han inte dra igång något projekt, eftersom han inte har personal till det. På frågan om han tror att *Läsa för livet* kommer förändra någonting för folkbiblioteken generellt, svarar han: ”Nej, jag tror faktiskt inte det. Har jag fel så är jag jätteglad.” (Fredrik 2014)

Ett par informanter uttrycker förhoppningar om att *Läsa för livet* kan åstadkomma någon förändring för biblioteken, kanske i form av kampanjer av typen Digidel eller projekt som kan ge biblioteken en tydligare roll. En informant hoppas att skönlitteraturen ska hamna mer i fokus. I övrigt finns inga större förhoppningar på satsningen. Man är rädd för projekt som bara rinner ut i sanden. Vid det egna biblioteket uttrycker en informant att de börjat se över en ombyggnation av bibliotekslokalen i läsfrämjande syfte, i övrigt är det ingen som kan förutspå några konkreta åtgärder. En informant uttrycker också att *Läsa för livet* inte kommer att förändra någonting för biblioteken. Förhoppningarna på litteraturutredningens satsning är därmed inte att betrakta som särskilt stora, men i den mån de förekommer kan de främst kopplas till den formativa förmedlingsprofilen. Inte desto mindre kan det tyckas beklagligt att förhoppningarna på ett nationellt läslyft inte är större än så här hos bibliotekschefer, vars uppdrag är att driva biblioteksverksamheten framåt.

5.5 Varje informants önskan

Som en avslutande fråga fick informanterna berätta om det fanns någonting de skulle önska att de gjorde när det gäller litteraturförmedling av skönlitteratur för vuxna som de inte redan gör idag.

Anders:

Om jag fick önska skulle jag gärna se att vi hade det här gamla att få komma ut till arbetsplatser, att det fanns läsombud ute på arbetsplatserna. Att det inom arbetarrörelsen och organisationer fanns läsombud som var aktiva och samverkade med biblioteket. Sådana delar tror jag skulle vara bra. Men du märker att jag går tillbaka till det som är vår historia. Är det satsningar på IT i kombination med litteratur som är ett sätt att nå nya grupper? Ja, det är möjligt... Att jobba med nätet som en möjlighet. En öppenhet för andra organisationer, andra människors idéer som kanske kan generera nya grupper också.

Bengt:

Man kan förstås önska pengar, därför att vi har inget program officiellt, inga programpengar. Det är mycket man måste lösa utan pengar, genom nätverk och om man hade lite mer pengar och personal skulle man jobba lite mer med evenemang, och oftare. ... Bättre öppethållande. Mer tillgängligt.

Cecilia:

Rummet. Att det blev ett tillmötesgående rum, mysigt, en god plats där man faktiskt vill vara. Att man gärna kommer dit och kanske hellre än att handla på lördag så går man till biblioteket och läser en bok. ... Att ha en rejäl mötesplats där man vill vara. Gärna ett hus där det finns flera saker, ett riktigt kulturhus med konsthall, bibliotek, teater och musik, alltihop i ett. Det är min dröm. ... Att fler ska upptäcka biblioteket och att vi ska få fler verktyg för att nå många.

Daniella:

Jag gillar ju den här tanken som Stockholm har med "hela Stockholm läser". Det kanske kan bli "hela Sverige läser"? ... Man skulle kunna göra små bibliotek. Förr var det ju mycket med att man ställde ut böcker. ... Vi har ju fortfarande vandringsbibliotek, men förr fanns det mycket mer. Och arbetsplatsbibliotek. ... Sedan tror jag webben också är ett verktyg som vi kan använda mycket mer än vi gör. ... Vi ska kanske använda podcast? Alltså, det kan finnas nya sätt att jobba. Det kanske är mest för att nå unga vuxna. ... Som ett led i att ta till sig litteratur är faktiskt att fortsätta visa hur man kan läsa på andra sätt. ... Det är också med i nya bibliotekslagen att vi ska lära ut den nya tekniken.

Ellen:

Mer möten runt boken, i någon form. ... Bara att skapa ett intresse för att det kommer någon och pratar böcker kan ju vara en utmaning. ... att vi går ut till arbetsplatser och föreningar och så. ... Högläsning är inte heller någon dålig inkörsport eller fortsättning, även för vuxna.

Fredrik:

Vad jag saknar är ... bra marknadsföringsmaterial. ... Den privata sektorn har ju tillgång till väldigt roligt material, när det gäller skyltmaterial, att lyfta fram olika saker. ... Jag skulle vilja ha mer den typen av material tillgängligt. Jag förväntar mig inte att staten går in, men på regional nivå skulle man kunna göra det, hjälpa oss att få fram snygga affischer på författare, Tintin som pappfigur, alltså den typen av material som gör det till en mer inbjudande och spännande miljö.

För att sammanfatta informanternas önskemål om hur de vill arbeta med litteraturförmedlingen av skönlitteratur för vuxna, kan jag se att mycket handlar om hur

bibliotekslokalen ser ut. Man vill ha en inbjudande miljö, en mysig plats – mötesplats – som lockar fler till biblioteket. Man önskar också att nå ut till fler människor genom att gå utanför biblioteksväggarna. Det pratas om arbetsplatsbibliotek eller små bibliotek där man kan ställa ut böcker, eller att bibliotekspersonal åker ut till arbetsplatser och föreningar. Det handlar om att jobba mer med evenemang, att jobba mer med den nya tekniken – att visa att man kan läsa på olika sätt. En gemensam nämnare för dessa önskemål, som jag tolkar det, är att locka fler låntagare och nå ut till nya grupper, något som framför allt kan knytas till den formativa förmedlingsprofilen.

6. Diskussion och slutsatser

Syftet med den här uppsatsen var att undersöka hur några bibliotekschefer reflekterar kring litteraturförmedling av skönlitteratur för vuxna samt vilka synpunkter de har inför propositionen *Läsa för livet*. Genom kvalitativa, semistrukturerade intervjuer med sex informanter på sex olika bibliotek och med hjälp av en teoretisk referensram om litteratursyner, förmedlingsprofiler och förmedlingsepoker har frågan undersökts.

Med utgångspunkt i uppsatsens tre frågeställningar förs i det här kapitlet en diskussion där empirin jämförs med tidigare forskning. Senare kommer jag att återknyta till uppsatsens syfte, frågeställningar och problembeskrivning och sammanfatta de slutsatser jag dragit i analysen och diskussionen. Jag kommer även att reflektera kring hur min metod och min teoretiska referensram har hjälpt mig i min strävan att uppfylla syftet med uppsatsen, samt resonera kring områden där jag anser att fortsatta studier vore av intresse.

Av mitt intervjumaterial har jag kunnat utröna några övergripande fynd: jag har kunnat utläsa att det råder olika uppfattningar kring betydelsen av att vuxna läser skönlitteratur – alltifrån att det inte är viktigt till att det räddar liv. Vidare har jag kunnat se att informanterna har en blandad inställning till propositionen *Läsa för livet*. Flera av dem anser att det är en bra satsning, men befarar samtidigt att det finns risk att den mynnar ut i projekt som tyvärr rinner ut i sanden. När det gäller litteraturförmedling har jag i mitt intervjumaterial kunnat se att man arbetar med liknande saker, men att den stora skillnaden ligger i hur mycket arbete man lägger ner på litteraturförmedling av skönlitteratur för vuxna.

En slutsats jag dragit är att bibliotekscheferna skulle kunna prata hur mycket som helst om hur man arbetar med läsfrämjande verksamhet och litteraturförmedling av skönlitteratur för barn och ungdomar. Under samtliga intervjuer har jag varit tvungen att betona och också påminna informanterna fler än en gång att det handlar om vuxna, att det är den målgruppen jag är intresserad av. En annan slutsats jag drar är att det skönlitterära arbetet gentemot vuxna inte är prioriterat.

6.1 Skönlitteratur för vuxna

I det här kapitlet diskuteras möjliga svar på uppsatsens första frågeställning: *Vilken betydelse anser bibliotekschefer att skönlitteratur för vuxna har?*

Resultatet av min empiriska studie har visat att informanternas litteratursyn rör sig någonstans mitt emellan smakfostrande och efterfrågestyrd (Persson 2013). I likhet med Karner Smidts (2002) studie finns en förhoppning hos informanterna att låntagarna ska gå från biblioteket med något annat än de är vana vid. Det finns spår av folkbildande syfte bakom litteraturförmedlingen. Men samtidigt konstateras att det är låntagarna som styr mycket av inköpen idag och att biblioteket köper in i princip allt som efterfrågas. När biblioteket planerar inköp tar det hänsyn till både kvalitetslitteratur och efterfrågan.

Det finns en anledning att tolka informanternas svar som att skönlitteraturen kan ge en inblick i andra människors liv och kulturer, att läsaren kan lära sig någonting genom att läsa skönlitteratur. Folkbildningen nämns av flera informanter som en viktig del i det skönlitterära arbetet.

Frid (2012) förespråkar att det är viktigare att man läser än vad man läser. Jag tolkar informanternas svar på samma sätt, att det är viktigast att man läser och skaffar sig goda läsoplevelser. Samtidigt pratar de om kvalitet och att olika litteratur är olika utvecklande. Kopplat till att de anser att skönlitteraturen betyder mycket för att förstå andra människors tänkesätt, ge inblick i andra kulturer, utveckla språk och bygga kunskap finns trots allt en ambition om att få andra människor att läsa en viss typ av litteratur. Informanterna anser att det är av betydelse vilken slags litteratur man läser. Men jag drar en slutsats att denna aspekt kommer lite grand i andra hand. Biblioteket har övergått till ett mer låntagarstyrt synsätt, där upplevelserna står i centrum och där låntagarnas inköpsförslag styr mediebeståndet.

Några informanter anser att folkbildningen är en viktig del. Därför menar jag att det finns tendenser till en smakfostrande litteratursyn samtidigt som den efterfrågestyrda litteratursynen råder (Persson 2013). Denna uppfattning stämmer överens med Karner Smidts (2002) avhandling. Jag kan alltså se att Karner Smidts (2002) resultat, där bibliotekarier intervjuats, stämmer överens med mitt resultat, där bibliotekschefer intervjuats. Min undersökning är naturligtvis inte jämförbar med Karner Smidts (2002) avhandling om man ser till omfång och empiriska underlag, men på den här punkten kan jag dra en parallell.

Förutom folkbildande värden, som att man genom skönlitterär läsning får till sig kunskap och förbättrar sin språkliga förmåga (Gillgren Lindahl 2012), som är synliga hos informanternas reflektioner, märks även demokratiska värden (SOU 2012:65). Däremot reflekterar informanterna mer kring skönlitteraturens betydelse för att skapa förståelse för omvärlden och en inblick i andra människor snarare än att den utvecklar en självförståelse och ger en inblick i den egna placeringen i ett större socialt sammanhang (Gillgren Lindahl 2012).

När det gäller kulturella och konstnärliga värden ger informanterna inte uttryck för dessa i någon större mening. Ingen av dem nämner specifikt kulturarvet som en betydelsefull del av den skönlitterära läsningen. Detta är jämförbart med Karner Smidts (2002) studie, där kulturarvet inte heller nämndes i någon större utsträckning. Däremot nämner en av informanterna att skönlitteraturen har sin egenart som kan erbjuda upplevelser som inte andra konstformer kan erbjuda, vilket också Persson (2013) menar.

Det finns en vilja hos informanterna att låntagarna ska få med sig någonting annat än de hade tänkt sig. Dessa tankar finns även hos Tveit (2004), som påpekar att en grundinställning till detta synsätt bygger på uppfattningen att en bred litterär orientering är en fördel, genom att

det utvecklar språket och ger intellektuell stimulans. Det blir då angeläget att vägleda låntagarna i litteraturförmedlingen. Här syns således spår av den smakfostrande litteratursynen (Persson 2013).

Min undersökning visar också att informanterna har olika uppfattningar kring betydelsen av skönlitterär läsning för vuxna. Det råder olika uppfattningar om vikten av att vuxna läser skönlitteratur – alltifrån att det inte är viktigt till att det räddar liv. De flesta tycks trots allt tycka att det är viktigt, inte minst för att bredda sin förståelse för andra kulturer och för att utveckla sitt språk, vilket kan leda till ökad delaktighet i vårt demokratiska samhälle, något som också stöds av litteraturutredningens betänkande (SOU 2012:65).

Goda läsoplevelser anses också viktiga. Enligt Frid (2012) är det bättre att förmedla entusiasm än nytta. Samtidigt menar Ehrlin och Malmgren (1976 citerat av Persson 2000) att man inte enbart bör förknippa skönlitteratur med upplevelseläsning, eftersom man då fråntar skönlitteraturen dess funktion som kunskapskälla. Samtidigt ger informanterna uttryck för att viss typ av litteratur inte är utvecklande medan viss typ av litteratur är till för underhållning. Vidare funderar jag mycket kring den jämförelse mellan skönlitteratur och facklitteratur som Bengt gör, nämligen att skönlitteraturen är förknippad med språkutveckling medan facklitteraturen är en kunskapskälla. Även Anders påpekar att facklitteratur är till för djupare studier och kunskapsinhämtning medan skönlitteratur ger oss språk. Cecilia är också av uppfattningen att skönlitteraturen hjälper oss att hålla igång språket och Ellen påstår att människor som läser mycket får ett rikare språk. Men vad händer med uttalandet att man genom att läsa skönlitteratur får till sig kunskap? Bengt nämner ju som svar på frågan vilken betydelse skönlitteraturen har för vuxna att den fungerar som en spegel mot världen, att man får en inblick i andra personer, andra förhållanden i andra länder, andra tänkesätt. Inte ett ord om språkutveckling här. Kanske är det lätt att man gör likhetstecken mellan kunskap och facklitteratur när man sätter facklitteratur och skönlitteratur mot varandra än vad man annars skulle gjort om man bara skulle beskriva den ena eller andra litteraturformen för sig. Samtidigt pekar Thorhauge (1995) på en förmedlingsmetod som går ut på att presentera medier ämnesvis genom att blanda fack- och skönlitteratur samt annan medieform såsom tidskrifter och ljudböcker.

Vidare menar Usherwood och Toyne (2002) att läsning i avkopplande syfte, där läsaren går in i en annan värld, kan förändra läsaren som människa efter avslutad läsning. De största vinsterna med att läsa skönlitteratur menar informanterna är förknippade med antingen kunskap eller läsoplevelse – att bredda sin världsuppfattning eller hitta glädje och avkoppling i sin läsning. En intressant iakttagelse jag gör är hur informanternas uppfattningar verkar hänga samman med vilken betydelse de anser att olika slags litteratur har för vuxnas läsning. De som tyckte att glädjen var den största vinsten ansåg även att det inte spelar så stor roll vilken slags litteratur man läser. Det viktiga verkar i stället vara att man läser. De som beskrivit en bredare förståelse av omvärlden som den största vinsten uttryckte också att det har betydelse vilken slags litteratur man läser, eftersom viss litteratur inte är utvecklande.

Ett par informanter nämner att läsningen är viktig för att kunna delta i samtal kring böckerna. Den sociala funktionen beskrivs av Tveit (2004) som att läsaren blir accepterad i vissa sociala kretsar. Steiner (2010) stödjer också uppfattningen att vad och hur man läser styrs av socio-ekonomiska faktorer, utbildning och kön, men att litteratur samtidigt både är privat och en del

av det offentliga rummet. Vad som anses socialt acceptabelt att läsa förändras beroende på hur vi identifierar oss själva samt i vilka olika sammanhang vi rör oss.

De största orsakerna till den sjunkande utlåningen av skönlitteratur verkar, enligt informanterna, vara att det finns så många andra intressen som konkurrerar i dagens samhälle samt att det idag är billigt att köpa böcker (pocket). Det råder dock delade meningar om huruvida man också läser mindre skönlitteratur. Förhoppningen finns ju bland informanterna att människor läser i lika stor utsträckning som förr, men att de köper sina böcker själva. Precis som informanterna påpekat och som litteraturen visat finns det idag ett större utbud, fler intressen och annat som lockar, vilket bidragit till den sjunkande utlåningen av skönlitteratur (Kungliga biblioteket, Bibliotek 2012).

Den estetiska dimensionen av litteraturen och läsningen framkommer knappast alls i informanternas svar. Vad som framkommer hos flera är i stället en pragmatisk syn på litteraturen, att den utvecklar språket, att den lär någonting om verkligheten och att den ger upplevelser och förströelse. Flera av informanterna har arbetat länge i yrket och framhåller folkbildningen som viktig i biblioteksverksamheten. Den litteratursyn som här lyser igenom är den smakfostrande. Samtidigt tar man stor hänsyn till låntagarnas önskemål av inköpsförslag i urvalsarbetet, vilket tyder på att verksamheten bygger på en efterfrågestyrd litteratursyn. Urvalet verkar styras både av efterfrågan och kvalitet. Flera informanter uttalar att man köper in i princip allt som efterfrågas, genom inköpsförslag direkt från låntagaren eller genom att köpa in sådant som man tror kommer att efterfrågas. Ett viktigt uppdrag hos personalen är att hålla sig uppdaterad när det gäller vilka böcker som diskuteras i samhället. Karner Smidt (2002) uttrycker att det demokratiska idealet om att biblioteken ska tillhandahålla böcker till alla medborgare, också har en stark inverkan på synen att alla, oavsett litterär smak, ska få göra sin röst hörd när det gäller bibliotekets inköp av skönlitteratur.

6.2 Litteraturförmedling för vuxna

I det här kapitlet diskuteras möjliga svar på uppsatsens andra frågeställning: *Hur reflekterar bibliotekschefer kring litteraturförmedling för vuxna?*

Det har framkommit att litteraturförmedlingens syfte präglas av goda läsoplevelser. Det finns en vilja att så många som möjligt ska upptäcka glädjen i att läsa skönlitteratur. Det råder dock olika uppfattningar om vad som ingår i litteraturförmedlingen. En del väger in nästan allt man gör: alltifrån mötet över disk, skyltning med tema och nya böcker, boktips på webben och att personalen finns tillgänglig i bibliotekslokalen till att personalen anordnar konkreta aktiviteter i litteraturförmedlande syfte såsom bokprat, bokcirklar och författarbesök. Andra tar främst upp särskilda aktiviteter kring skönlitteratur, som till exempel bokprat och författarbesök. När det gäller skyltning av böcker uttrycker bibliotekscheferna tankar kring hur biblioteket på bästa sätt kan synliggöra litteraturen. Det kan vara genom att visa bokomslagen, att placera böckerna enligt tema och i anslutning till aktuella händelser, att webbsidan är grafiskt formgiven och estetiskt tilltalande så att budskapet med förmedlingen blir tydlig.

Thorhauges (1995) beskrivning av den indirekta förmedlingen, som bland annat innefattar hur man skyltar med böckerna, är något som framstår som viktigt i informanternas utsagor. Bengt

talat särskilt om vikten av att visa upp bokomslagen, något som Tveit (2004) menar har stor betydelse för läsarnas litteraturval och därmed ses som ett mycket värdefullt grepp inom litteraturförmedling. Flera informanter nämner att en inbjudande bibliotekslokal är viktig för litteraturförmedlingen. Men framför allt betonar informanterna det personliga mötet med låntagaren, alltså att den direkta förmedlingen (Thorhauge 1995) är den mest värdefulla formen av förmedling i det skönlitterära arbetet vid biblioteket.

Min studie visar att informanterna nämner författarbesök, bokprat och bokcirkel som metoder för litteraturförmedlingen. Enligt Balling och Grøn (2012) har upplevelseläsningen blivit alltmer en bredare litterär upplevelse, som involverar läsarens upplevelse med allt som sker runtomkring boken. Som exempel nämns bokprat och författarbesök. Ett par bibliotekschefer nämner även den sociala biten runt boken som väsentlig med läsningen. Att man delar läsoplevelser med andra människor, genom att man kan prata om de böcker man läst. Det blir en social aspekt på vuxnas läsning av skönlitteratur, som ligger i linje med utvecklingen enligt Balling och Grøns (2012) forskning.

En av informanterna medger att litteraturförmedlingen för vuxna inte är särskilt aktiv och flera nämner att det görs mycket mer när det gäller barn och ungdomar. Synpunkter som framkommer är att det för vuxna skulle kunna göras mycket mer när det gäller litteraturförmedling av skönlitteratur.

I de fall inköspolicy kommer upp till diskussion menar informanterna att de köper in i princip allt som låntagarna frågar efter och att det är en förändring som skett under senare år. Det är längesedan biblioteket gick ut med uppmaningar om vad folk bör läsa. Här finns tydliga kopplingar till den efterfrågestyrda litteratursynen (Persson 2013). Men frågan är om verkligen bibliotekscheferna ställer sig bakom denna till fullo? Några informanter antyder åtminstone en viss problematik med den efterfrågestyrda litteraturförmedlingen. De menar att kvaliteten också är viktig, och poängterar att man köper in litteratur som fått fina recensioner, även om man inte tror att någon kommer att efterfråga den. Och där är man beredd att arbeta ännu mer aktivt med litteraturförmedlingen.

Målet med litteraturförmedlingen i Kann-Christensen och Ballings (2011) studie visades vara att skapa en läsoplevelse hos låntagarna. Vidare menar Kann-Christensen och Balling (2011) att biblioteken fortfarande har en strävan att erbjuda kvalitetslitteratur, men att låntagarnas önskemål anses betydelsefulla. Min undersökning visar att informanternas synpunkter stödjer denna uppfattning. Samtidigt menar Nilsson (2012, se Balling 2009, s. 7) att läsoplevelsen kan inrymma både en vilja att lära sig något och samtidigt bli underhållen, något som också märks i informanternas reflektioner kring litteraturförmedlingen, och som vi även finner stöd för i Karner Smidts (2002) studie.

Enligt informanterna är det inte självklart att all personal arbetar med litteraturförmedlingen på biblioteket. Det är inte ens självklart att alla bibliotekarier arbetar med litteraturförmedlingen. De flesta informanterna anser att det ingår i bibliotekariernas arbetsuppgifter, men en informant uttryckte att bibliotekarierna har olika ansvarsområden och att endast några arbetar med litteraturförmedling.

En viktig del i personalens kompetensutveckling på det skönlitterära området tycks vara att hålla sig uppdaterad när det gäller recensioner och boktips, och att det ligger i personalens

intresse att vara uppdaterad. Således handlar det mycket om bibliotekariernas personliga intresse och engagemang, i synnerhet vid de bibliotek där det inte finns uttalade mål med det skönlitterära arbetet i styrdokumentet och där det saknas tydliga arbetsuppgifter som prioriterar litteraturförmedlingen, eller tid och möjligheter till fortbildning. Det handlar alltså i slutändan om bibliotekschefens intresse, engagemang och prioriteringar.

Min studie visar att skönlitteraturen och det läsfrämjande arbetet är mer synligt i barnverksamheten och att flera informanter anser att de skulle kunna göra mycket mer när det gäller vuxna. Samtidigt saknas skönlitteratur för vuxna i mål och styrdokument. Och det råder dessutom delade meningar om huruvida man ska satsa så mycket på vuxnas läsning. Inte heller bibliotekslagen ställer konkreta krav på bibliotekens läsfrämjande arbete (2013:801). Kanske skulle fler bibliotekschefer arbeta mer målmedvetet med skönlitteratur för vuxna om det fanns lagstadgat.

I litteraturförmedlingen väger en informant även in urvalsarbetet, som han menar alltid görs i läsfrämjande syfte. Jag tolkar det som att det skönlitterära arbetet och dess läsfrämjande syfte när det gäller vuxna finns med i bakgrunden, även om det inte alltid syns i mål och styrdokumentet. Man verkar överens om att skönlitteraturen har sin givna plats på biblioteket eftersom bibliotekslagen säger att man ska tillhandahålla en allsidighet och kvalitet (2013:901). Jag tolkar informanternas syn på skönlitteraturen i enlighet med Persson (2013), som menar att om man har ett litteraturförmedlande uppdrag så tycker man att läsningen är viktig. Men samtidigt antyder informanterna att vuxna har ett eget ansvar, även för sin läsning, och att det är svårt att tala om för en vuxen att hon bör läsa.

Detta att locka nya grupper till biblioteket är en central önskan hos informanterna. Man kan också tänka sig att gå utanför bibliotekets väggar, få lite mer uppmärksamhet och nå nya människor. Kann Kristensen och Balling (2011) menar att konst och kultur ska tillgängliggöras för alla medborgare, vilket även inkluderar icke-användarna, och där syftet är ett ökat användardeltagande. Man pratar om New Public Management, vilket innebär att biblioteken idag har ett behov av att synliggöras i samhället. Det görs ständigt kvantitativa mätningar, som syftar till att utvärdera bibliotekets ställning i ekonomiska termer och legitimera denna hos politikerna. Biblioteket måste alltså synas för att locka fler användare, och det läggs därför stor vikt vid att tillfredsställa låntagarnas behov. Detta kan vara en anledning till varför den efterfrågestyrda litteratursynen framträder då informanterna beskriver biblioteksverksamheten.

Informanterna pratar om en attraktiv miljö, en inbjudande bibliotekslokal, goda läsoplevelser, litteratur som svarar upp till låntagarnas intressen och önskemål, lockande aktiviteter. Informanterna uttrycker att biblioteket behöver ges uppmärksamhet för att nå nya grupper. Dessa synpunkter speglar antagligen hur det ser ut med New Public Managements inflytande på den kommunala och kulturella sektorn idag.

Det verkar finnas spår av alla tre epoker (Grøn 2010). ”Den konfirmative fase: Oplysningsparadigmet (1920-1964)” rymmer informanternas tankar kring folkbildning, kvalitetslitteratur och moraliska värderingar, samt att skönlitteraturen i vissa utlåtanden antar en sekundär position. ”Den reformativ fase: Serviceparadigmet (1968-ca 2000)” handlar främst om informanternas tankar kring inköspolicy, där man köper in i princip allt som låntagarna efterfrågar, men också hur man väljer att exponera litteraturen, nämligen i syfte att

inspirera till skönlitterära upplevelser. ”Den performative fase: Oplevelseparadigmet (2000-)” handlar också mycket om läsoplevelser, men dessutom att digitaliseringen ökar tillgängligheten samt att den personliga förmedlingen hamnar i centrum. Av dessa tre epoker är det dock två som framträder mest: ”Den konfirmative fase: Oplysningsparadigmet (1920-1964)” och ”den performative fase: Oplevelseparadigmet (2000-)”. Dessa epoker tycks gå hand i hand med den smakfostrande litteratursynen och den efterfrågestyrda litteratursynen (Persson 2013), vilka också framträder mest i den här studien. Även förmedlingsformerna efterfråga och formativ (Grøn 2010) syns i informanternas utsagor och verkar ha ett samband med de aktuella litteratursynerna och epokerna. Efterfråga som förmedlingsform syftar till att höja utlåningssiffror, erbjuda läsoplevelser baserade på låntagarnas intressen och behov, skapa en bredd i bokbeståndet, eftersom alla läsoplevelser är subjektiva och har ett värde. Formativ förmedlingsform syftar till att locka fler och nya låntagare till biblioteket och att försöka vidga låntagarnas litterära vyer.

6.3 Propositionen *Läsa för livet*

I det här kapitlet diskuteras möjliga svar på uppsatsens tredje frågeställning: *Vilka synpunkter finns på propositionen Läsa för livet och vad tror bibliotekschefer att den nationella satsningen kommer att innebära för folkbiblioteken?*

När det gäller propositionen *Läsa för livet* visar min undersökning tecken på ett skeptiskt förhållningssätt till denna från informanternas sida. De anser att idén som sådan med en satsning på läsning är positiv, men förhoppningarna att det ska förändra någonting vid biblioteket är inte särskilt stora. Framför allt inte på vuxensidan. Kanske har informanterna dåliga erfarenheter med sig från tidigare projekt som bara runnit ut i sanden, eftersom detta tycks vara den största farhågan. De talar om pengar som skjutits till för att starta igång projekt, som senare dött ut sedan pengarna tagit slut. Pengar är samtidigt ett måste enligt informanterna, annars kan man inte göra någon satsning alls. Men det finns även en önskan om kontinuitet i arbetet.

Informanterna anser att Sverige behöver ett läslyft, men inte att vuxna behöver det. Överhuvudtaget är det svårt för informanterna att diskutera propositionen *Läsa för livet* utan att blanda in barn och ungdomar, eftersom de anser att det är barn och ungdomar som behöver ett läslyft. Endast en informant klarar av att diskutera *Läsa för livet* utan att nämna barn och ungdomar. Hon menar att alla, förutom de redan frälsta, behöver ett läslyft, för att hitta tillbaka till det rogivande i tillvaron.

Ytterligare en informant menar att ett läslyft kan vara bra för alla, även för vuxna, då de utgör läsande förebilder för barnen. Andra åsikter om läslyftets fördelar som framkommer hos informanterna är att det är viktigt att alla människor äger ett eget språk och kan delta i det demokratiska samhället.

När det gäller deras syn på förändringar vid biblioteken i och med satsningen *Läsa för livet* finns blandade föreställningar. Det framkommer jämförelser med projektet Digidel, som också var en nationell satsning som handlade om att få människor digitalt delaktiga i samhället. Av *Läsa för livet* hoppas några på stora kampanjer och att man kan gå samman och göra någonting stort. De hoppas på ekonomisk hjälp och hjälp med marknadsföring, som kan

locka fler till biblioteket. En bibliotekschef tror också att satsningen kan komma att leda till mer stadga i biblioteksplaner och medieplaner. En bibliotekschef tror inte att satsningen kommer att medföra någonting för biblioteken.

De förhoppningar som väcks kring propositionen *Läsa för livet* verkar höra samman med det som framkommit tidigare, nämligen viljan att locka nya grupper till biblioteket. Som nämndes tidigare kan detta hänga samman med New Public Management, att det är angeläget ur ekonomisk och politisk aspekt att öka besökssiffrorna vid biblioteket.

Ingen av bibliotekscheferna har konkreta förslag på åtgärder som man skulle vidta på det egna biblioteket i och med satsningen *Läsa för livet*. Dock påpekar en bibliotekschef att det finns planer på att göra om bibliotekslokalen, och att det skulle kunna vara en åtgärd. Önskemål är mer pengar och ökade resurser till verksamheten.

6.4 Slutsatser

I detta kapitel återknyter jag till uppsatsens syfte, frågeställningar och problembeskrivning och sammanfattar de slutsatser jag dragit av analys och diskussion.

Syftet med uppsatsen var att utifrån litteratursyn undersöka hur bibliotekschefer reflekterar kring litteraturförmedling av skönlitteratur för vuxna på folkbibliotek, samt vilka synpunkter de har inför litteraturutredningens satsning på ett ”läslyft” för Sverige med fokus på skönlitteratur. För att uppfylla syftet formulerades följande tre frågeställningar:

- Vilken betydelse anser bibliotekschefer att skönlitteratur för vuxna har?
- Hur reflekterar bibliotekschefer kring litteraturförmedling för vuxna?
- Vilka synpunkter finns på propositionen *Läsa för livet* och vad tror bibliotekschefer att den nationella satsningen kommer att innebära för folkbiblioteken?

Den problembeskrivning jag utgick ifrån handlar om att det skönlitterära arbetet för vuxna ges för lite uppmärksamhet vid biblioteken idag, samtidigt som propositionen *Läsa för livet* föreslår att arbete inom litteratur- och läsfrämjande områden bör stärkas, inte minst för vuxna som idag inte läser.

Det som har framkommit i min undersökning är att det tycks vara två litteratursyner som pågår parallellt: den smakfostrande litteratursynen och den efterfrågestyrda litteratursynen, vilket alltså bekräftas av tidigare forskning. Informanterna menar att de största vinsterna med att läsa skönlitteratur är förknippade med antingen kunskap eller upplevelse. Det handlar således om att bredda sin världsuppfattning eller hitta glädje och avkoppling i sin läsning. En intressant iakttagelse jag gör är att informanternas uppfattningar här verkar hänga samman med vilken betydelse de anser att olika slags litteratur har för vuxnas läsning. De som tyckte att glädjen var den största vinsten ansåg även att det inte spelar så stor roll vilken slags litteratur man läser. Det viktiga verkar i stället vara att man läser. De som beskrivit en bredare förståelse av omvärlden som den största vinsten uttryckte också att det har betydelse vilken slags litteratur man läser, eftersom viss litteratur inte är utvecklande.

Jag har kommit fram till att informanterna anser att skönlitteraturen är viktig och att det är de demokratiska och folkbildande värdena som lyfts fram, medan kulturella och konstnärliga värden inte synliggjorts i samma utsträckning.

När det gäller litteraturförmedling av skönlitteratur för vuxna har jag sett att informanternas mål med litteraturförmedlingen är att erbjuda goda läsoplevelser, vilket jag menar hänger samman med den efterfrågestyrda litteratursynen, där man utgår från låntagarnas intressen. Men man vill även förmedla litteratur som ger någon form av kunskap och kvalitet, enligt vad jag menar är jämförbar med den smakfostrande litteratursynen. Viktigt anses också vara att tillhandahålla en bredd i beståndet – det ska finnas något för alla.

Informanterna betonar även vikten av att personalen håller sig uppdaterad när det gäller recensioner, för att kunna utföra ett kvalitativt litteraturförmedlande arbete. Personalen förväntas läsa och hålla sig uppdaterade kring litteraturen. I många fall förväntas alla i personalen att skriva boktips.

De vanligaste metoderna för litteraturförmedling, som informanterna kommer att tänka på, är skyltning av nya böcker, boktips på webben, bokcirklar och författarbesök. Och naturligtvis det personliga mötet som sker dagligen med låntagarna i bibliotekslokalen. Det personliga mötet tycks vara den metod som bibliotekscheferna värdesätter allra mest. Detta är vad Thorhauge (1995) beskriver som den direkta litteraturförmedlingen och som också syns i epoken ”den performative fase: Oplevelseparadigmet” (Grøn 2010).

Synpunkter som kommer fram när det gäller litteraturförmedling av skönlitteratur för vuxna är att man skulle kunna göra mycket mer. Detta trots att de flesta anser att det är viktigt att vuxna läser och trots att det finns uttalade önskemål om att kunna arbeta mer med skönlitteratur för vuxna. Den problembeskrivning jag utgår ifrån i den här uppsatsen verkar således stämma in på den beskrivning som informanterna ger.

Min undersökning visar att informanterna inte har särskilt stora förhoppningar på ett nationellt läslyft som *Läsa för livet*, trots att de menar att själva satsningen i grund och botten är positiv. Det finns en rädsla för att starta upp projekt som inte leder någonvart och som inte ger något bestående resultat. Vidare anser informanterna att ett läslyft kan vara bra för barn och ungdomar, men de flesta anser att det inte är särskilt prioriterat för vuxna. De förhoppningar inför propositionen *Läsa för livet* som uttalas av informanterna har att göra med marknadsföring av biblioteket för att nå nya grupper, något som kan hänga samman med New Public Management (Kann-Christensen & Balling 2011).

6.5 Reflektioner kring teori och metod

I det här kapitlet kommer jag att reflektera kring hur min metod och mina teorier har hjälpt mig i min strävan att uppfylla syftet med uppsatsen.

Syftet med den här uppsatsen var att utifrån litteratursyn undersöka hur bibliotekschefer reflekterar kring litteraturförmedling av skönlitteratur för vuxna på folkbiblioteket samt vilka synpunkter de har inför litteraturutredningens satsning på ett läslyft för Sverige med fokus på skönlitteratur. Därför har jag intervjuat sex bibliotekschefer vid sex olika folkbibliotek. Min

intervjuguide har innehållit frågor strukturerade enligt tre teman som håller sig inom ramen för mitt syfte, nämligen *skönlitteratur för vuxna*, *litteraturförmedling för vuxna* och *litteraturutredningens proposition Läsa för livet*. Av dessa tre gav informanterna mest respons på litteraturförmedling för vuxna, kanske för att de förberett sig på detta område, då de i informationsbrevet fick ta del av mitt syfte med den här uppsatsen. Det är dock bara spekulationer från min sida, eftersom de även kunde se att intervjun skulle handla om *Läsa för livet*, men där de inte gav lika uttömmande svar. Jag upplever dock att jag fått tillräcklig respons från informanterna för att kunna analysera materialet, och för att kunna utträna vissa mönster i förhållande till min teoretiska referensram.

De litteratursyner, förmedlingsprofiler och förmedlingsepoker jag använt som teoretisk referensram för min undersökning har hjälpt mig att lyfta fram betydelser för det skönlitterära arbetet för vuxna vid folkbiblioteket. Jag har samtidigt upptäckt att det har varit svårt att renodla informanternas syn på skönlitteratur utifrån denna teoretiska referensram, men jag anser ändå att jag kunnat utläsa vissa mönster som passar in. Att det sedan visade sig vara två litteratursyner som figurerade parallellt ser jag inte som någonting konstigt, eftersom det också har visat sig vara så i exempelvis Karner Smidts (2002) studie.

Jag är mycket nöjd med mitt val att genomföra kvalitativa, semistrukturerade intervjuer som insamlingsmetod. Jag upplever att de gav just det djup i svaren som jag hoppades på och som jag också förstod att de skulle göra efter att ha genomfört en pilotintervju. Dock har jag kunnat konstatera att de tre områden som intervjuguiden var indelad i (skönlitteratur för vuxna, litteraturförmedling för vuxna och litteraturutredningens proposition *Läsa för livet*) landade lite i obalans, så till vida att litteraturförmedlingen gavs stort utrymme för samtal med informanterna, medan *Läsa för livet* inte gav lika uttömmande svar. Kanske hade jag fått ett bredare underlag vad gäller *Läsa för livet*, om mina informanter fått läsa på utredningen innan intervjun. Men syftet var ju att få deras synpunkter på litteraturutredningens satsning och om informanterna inte hade mycket att säga för att de var dåligt pålästa säger ju det något om deras relation till den. Nu vet jag inte om de var dåligt pålästa, och det var inte heller något jag ville undersöka. Min avsikt har inte varit att likna intervjun vid något slags förhör.

Jag ställde samma huvudfrågor till samtliga informanter, men följdfrågorna varierade och ingen intervju blev den andra lik. Jag är således medveten om att semistrukturerade intervjuer har både fördelar och begränsningar. Men i och med att informanterna gavs möjlighet att svara på mina huvudfrågor, samt att min intervjuguide bestod av tydliga delar som speglade uppsatsens frågeställningar, bedömer jag ändå att det för uppsatsen väsentliga i informanternas reflektioner och synpunkter sannolikt framkom i deras berättelser.

Eftersom jag har samlat in mitt empiriska material på ett kvalitativt sätt genom intervjuer, är det framför allt giltigt för den situation som det är insamlat ifrån, det vill säga den bibliotekschef och det bibliotek han eller hon har som sitt ansvarsområde. Denna begränsning bör inte utgöra något hinder, så länge målet inte är att presentera en generell bild av en situation eller företeelse. I stället ges här mer ingående inblickar i hur bibliotekscheferna reflekterar kring litteraturförmedling av skönlitteratur för vuxna samt hur de tänker kring propositionen *Läsa för livet*. Enligt Kvale (2009, s. 280) är en vanligt förekommande invändning mot intervjuforskning att det finns för få informanter för att man ska kunna generalisera resultaten. Samtidigt menar Kvale (2009, s. 280) att ”i ett postmodernt

angreppssätt ersätts sökandet efter universell kunskap och kulturen av det individuellt unika av kunskapens heterogenitet och kontextualitet.”

Det kan vara ett hot mot undersökningens validitet om den genomförs på en plats där informanterna inte känner sig trygga. Enligt Bryman (2008, s. 421) är det av vikt att intervjun genomförs i en lugn och ostörd miljö, där informanterna inte ska behöva oroa sig för att någon kan höra vad som sägs under intervjun. Jag vill påstå att jag främjat undersökningens validitet genom att låta mina informanter välja tid och plats för intervju, förhoppningsvis en plats där de känner sig trygga, nämligen på deras arbetsplats. I ett fall, med en informant, genomfördes intervjun på annan plats än arbetsplatsen, men även i det fallet kom förslaget om plats från informanten själv. Dock är jag medveten om att externa faktorer kan ha påverkat uppsatsens resultat. Det finns en risk att informanternas svar har påverkats av att de vetat om att jag är student från bibliotekshögskolan och att de därmed svarat vad de tror att jag velat höra.

Bryman (2008, s. 258) menar att det är värdefullt att genomföra en pilotstudie innan man sätter igång med den egentliga intervjuundersökningen. Denna pilotstudie, menar Bryman (2008, s. 259), ska inte göras med individer som ska ingå i urvalet man gjort. Om möjligt ska man istället försöka hitta informanter som på något sätt är jämförbara med den population man sedan ska intervjua. Genom att jag i ett tidigt skede lät testa min intervjuguide på en yrkesverksam bibliotekarie som senare inte skulle delta eller ingå i studien, fick jag möjlighet att korrigera vissa frågor till det bättre.

När det gäller undersökningens reliabilitet, har jag varit noga med att dokumentera mitt arbete, vilket skulle göra det möjligt för andra forskare att använda samma tillvägagångssätt för att genomföra liknande studier. Detta gäller även det tillvägagångssätt jag använt mig av när det gäller att utforma en tydlig intervjuguide samt inleda mina intervjuer på samma sätt och ge informanterna samma bakgrundsinformation. Dock är det, enligt Alvehus (2013, s. 123), svårt att tänka sig att två intervjuare skulle få exakt samma svar om de intervjuar samma informant, eller att samma informant levererar exakt samma utsagor i två intervjuer som sker vid två olika tillfällen.

Jag är mycket nöjd med analysmetoden med meningstolkning, eftersom jag kunde ringa in det väsentliga i informanternas berättelser och sätta dem i relation till varandra och till mina teorier. Vidare är jag nöjd med presentationen av resultatet, som bakats ihop med analysen direkt i ett och samma kapitel. Jag prövade först att skriva resultatredovisningen för sig och analysen för sig, men upptäckte efter ett tag att det inte var optimalt. När jag sedan ändrade till ”resultat och analys” upplevde jag att det blev mer givande både att skriva och att läsa.

6.6 Förslag till fortsatt forskning

I det här kapitlet kommer jag att resonera kring områden där jag anser att fortsatta studier vore intressant.

Min avsikt med den här uppsatsen var aldrig att jämföra manligt och kvinnligt ledarskap, men det skulle vara intressant att undersöka om synen på det skönlitterära arbetet mot vuxna skiljer sig hos kvinnliga respektive manliga bibliotekschefer. Daniel Brodén skriver i *Kulturvanor i Sverige 1989-2012* (SOM-rapport nr 2013:16) om SOM-institutets senaste undersökning som

visar att kvinnor dominerar besöken på biblioteket. I det avseendet vore det intressant att studera eventuella skillnader i kvinnligt och manligt ledarskap med fokus på skönlitteratur för vuxna. Därför skulle ett genusperspektiv kunna vara ett intressant område för vidare studier.

Det har ju också framkommit i min undersökning att förhoppningarna inför *Läsa för livet* hos flera informanter inte var särskilt stora. Det skulle därför vara intressant att i framtiden utvärdera denna satsning. Hur har man arbetat med *Läsa för livet* vid biblioteken och har man uppnått målen?

7. Sammanfattning

Uppsatsens syfte är att utifrån litteratursyn studera hur bibliotekschefer reflekterar kring litteraturförmedling av skönlitteratur för vuxna på folkbibliotek, samt vilka synpunkter de har inför litteraturutredningens satsning på ett ”läslyft” för Sverige med fokus på skönlitteratur. För att undersöka detta formulerades tre frågeställningar: Vilka betydelser anser bibliotekschefer att skönlitteratur för vuxna har? Hur reflekterar bibliotekschefer kring litteraturförmedling för vuxna? Vilka synpunkter finns på propositionen *Läsa för livet* och vad tror bibliotekschefer att den nationella satsningen kommer att innebära för folkbiblioteken?

Uppsatsen inleds med en bakgrund och problembeskrivning, där syftet med den här studien sätts i ett sammanhang. Här presenteras även litteraturutredningens proposition *Läsa för livet*.

I kapitlet tidigare forskning och litteratur behandlas studier om skönlitteraturens betydelse och litteraturförmedlingen för vuxna på biblioteket. Särskilt viktiga är Balling och Grøn (2012), Kann-Christensen och Balling (2011), Karner Smidt (2002), Thorhauge (1995) och Tveit (2004). Dessutom presenteras valda delar av *Läsa för livet* i detta kapitel.

Därefter följer kapitlet teoretisk referensram, som presenterar den teoretiska referensram som senare sätts i relation till empirin. Det är den smakfostrande litteratursynen, den efterfrågestyrda litteratursynen, den pluralistiska litteratursynen (Persson 2013) och den estetiska litteratursynen (Balling 2009), samt tre förmedlingsformer (kvalitet, efterfråga och formativ) och epoker: ”den konfirmative fase: Oplysningsparadigmet” (1920-1964), ”den reformative fase: Serviceparadigmet” (1968-ca 2000) och ”den performative fase: Oplevelseparadigmet” (2000-) (Grøn 2010).

Metodkapitlet presenterar de metoder som använts för att samla in och analysera data. Sex bibliotekschefer har intervjuats genom kvalitativa, semistrukturerade intervjuer. Analysmetoden som använts är vad Kvale och Brinkmann (2009) kallar för meningstolkning.

Resultat och analys har redovisats i ett och samma kapitel. Här analyseras resultatet av den empiriska studien i relation till teoretisk referensram.

Därefter följer ett kapitel med diskussion och slutsatser. Dessa utgår från uppsatsens frågeställningar och diskuterar empirin i förhållande till tidigare forskning och litteratur. Diskussionen återknyter även till uppsatsens syfte, frågeställningar och problembeskrivning samt reflekterar kring metod och teoretisk referensram. Avslutningsvis ges förslag till framtida forskning.

I uppsatsen framkommer att bibliotekscheferna visar tecken på både den smakfostrande litteratursynen och den efterfrågestyrda litteratursynen (Persson 2013), samt att spår av alla tre epoker (Grøn 2010) förekommer i olika sammanhang, men där två framträder mest: ”Den konfirmative fase: Oplysningsparadigmet (1920-1964)” och ”den performative fase: Oplevelseparadigmet (2000-)”. Dessa epoker tycks gå hand i hand med den smakfostrande litteratursynen och den efterfrågestyrda litteratursynen. Även förmedlingsformerna efterfråga och formativ (Grøn 2010) syns i informanternas utsagor, och verkar ha ett samband med de aktuella litteratursynerna och epokerna. Det framkommer att man skulle kunna göra mer när det gäller skönlitterärt arbete för vuxna. Vidare har bibliotekscheferna över lag ganska små förhoppningar på propositionen *Läsa för livet*, trots att de tycker att det är en positiv och angelägen satsning.

Källor och litteratur

Opublicerade källor:

Frid, Nina. Föreläsning 2014-04-09 vid Uddevalla stadsbibliotek.

Intervjuer med sex bibliotekschefer vid sex olika bibliotek, genomförda i mars och april 2014. Ljudupptagningar och utskrifter av ljudupptagningar finns i författarens ägo.

Publicerade källor och litteratur

Alvehus, Johan (2013). *Skriva uppsats med kvalitativ metod: en handbok*. Stockholm: Liber.

Balling, Gitte (2009). *Litterær æstetisk oplevelse. Læsning, læseoplevelser og læseundersøgelser: en diskussion af teoretiske og metodiske tilgange*. København: Danmarks Biblioteksskole. <http://curis.ku.dk/ws/files/47064844/Balling-phd-2009.pdf> [20140428].

Balling, Gitte och Grøn, Rasmus (2012). Formidling af læseoplevelser? En undersøgelse af læseoplevelsens karakter og mulige formidlingspotentiale. *NTIK (Nordisk Tidsskrift for Informationsvidenskab og Kulturformidling)* nr3, 1.årgang 2012. S. 7-17. <http://www.ntik.dk/2012/nr3/groen.pdf> [20140401].

Brodén, Daniel (2013). *Kulturvanor i Sverige 1989-2012*. (SOM-rapport 2013:16) Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Bryman, Alan (2008). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Stockholm: Liber.

Digidel 2013. .SE (Stiftelsen för Internetinfrastruktur). <http://www.digidel.se> [20140419].

Ehrenberg, Maria, Persson, Magnus & Svensson, Cinna (2013). *Synen på skönlitteratur för vuxna på svenska folkbibliotek*. Halmstad: Region Halland.

Eriksson, Martin (2008). *I skönlitteraturens tjänst. En utvärdering av metodutvecklingskursen MUSA*. Malmö: Malmö Högskola, Lärarutbildningen, Enheten för skolutveckling och ledarskap. <http://www.skane.se> [20140813].

Frid, Nina (2012). *Slutet på boken är bara början – om läsarsamtal, bokcirklar och bibliotek*. Lund: BTJ Förlag.

Furhammar, Sten (1997). *Varför läser du?* Stockholm: Carlsson Förlag.

Gillgren Lindahl, Albin (2012). *"Det är någon sorts destillerad mänsklig erfarenhet genom seklen" en studie om svensklärares syn på skönlitteratur*. (Uppsats). Institutionen för pedagogik, didaktik och utbildningsstudier, Uppsala Universitet.

Grøn, Rasmus och Balling, Gitte (2012). Litteraturformidling og bibliotekaren som faglig – personlig formidlingsautoritet. *NTIK (Nordisk Tidsskrift for Informationsvidenskab og Kulturformidling)* nr 3, 1.årgang 2012. S. 51-61. <http://www.ntik.dk/2012/nr3/balling.pdf> [20140316].

Grøn, Rasmus (2010). *Oplevelsens rammer [Elektronisk resurs] : former og rationaler i den aktuelle formidling af skønlitteratur for voksne på danske folkebiblioteker*. Diss. Aalborg : Det Informationsvidenskabelige Akademi, 2010. UL
http://forskning.iva.dk/files/30872029/rasmus_PHD.pdf

Kann-Christensen, Nanna & Balling, Gitte (2011). Literature Promotion in Public Libraries – Between Policy, Profession and Public Management. *Nordisk kulturpolitisk tidsskrift* 2011 01-02. S. 100-119.

Karner Smidt, Jofrid (2002). *Mellom elite og publikum: litterær smak og litteraturformidling blant bibliotekarer i norske folkebibliotek*. Diss. Oslo: Univ., 2002.

Kungliga biblioteket, Bibliotek 2012.
<http://www.kb.se/bibliotek/Statistik-kvalitet/biblioteksstatistik/Bibliotek-2012/> [20140403].

Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Lindsköld, Linnéa (2013). *Betydelsen av kvalitet: en studie av diskursen om statens stöd till ny, svensk skönlitteratur 1975-2009*. Diss. Borås : Högskolan i Borås, 2013
Tillgänglig på Internet: <http://bada.hb.se/handle/2320/12610>

Myndigheten för kulturanalys, rapport 2013:2. Se: Kultursamverkansmodellen – styrning och bidragsfördelning. <http://www.kulturradet.se> [20140210].

Nilsson, Skans Kersti (2012). Biblioteken, litteraturen och läsaren. *Läsarnas marknad, marknadens läsare. En forskningsantologi utarbetad för Litteraturutredningen*. Nordicom, Göteborgs universitet. S. 151-162.

Persson, Magnus (2012). *Den goda boken. Samtida föreställningar om litteratur och läsning*. Lund: Studentlitteratur.

Persson, Magnus (2013). Litteratursyner på svenska folkbibliotek. Självklarhet, ambivalens och mångfald. *Syner på skönlitteratur för vuxna på svenska folkbibliotek*. Region Halland. S. 9-34.

Persson, Magnus (2000). *Populärkulturen och skolan*. Lund: Studentlitteratur.

Regeringens proposition, 2013/14:3. Se: *Läsa för livet*.
[www.regeringen.se/sb/d/16860/a/224945].

SFS, Svensk författningssamling 2013:801. Se: *Bibliotekslag*.

SOU 2012:65. Se: *Läsandets kultur*.

Steiner, Ann (2012). *Litteraturen i mediasamhället*. Lund: Studentlitteratur.

Steiner, Ann (2010). "Utmanad med inte hotad". I Tobias Nielsen och Sven Nilsson (red) *Framtiden är nu Kultursverige 2040 Vad vi vet, vad vi tror, vad vi vill*. Volante. S. 134-141.

Svensk biblioteksförening (2008). "Biblioteken behöver kärlek: Sverige behöver en nationell bibliotekspolitik!" (broschyr). <http://www.biblioteksforeningen.org> [20140402].

Thorhauge, Jens (1995). "Luk op for skønlitteraturen". I Furuland, Lars, Lidman, Tomas & Munch-Petersen, Erland (red.) *Litteratursociologi – en antologi*. 2 udg. Ballerup: Dansk BiblioteksCenter. S. 173-190.

Tveit, Åse Kristine (2004). *Innganger. Om lesing og litteraturformidling*. Bergen: Fagbokforlaget.

Usherwood, Bob & Toyne, Jackie (2002). The value and impact of reading imaginative literature. *Journal of Librarianship and Information Science* March 2002 34:33-41.

VISA informationsbroschyr (2013-2014). Region Halland. <http://www.regionhalland.se> [20140413].

Wildemuth, Barbara M (2009). *Applications of Social Research Methods to Questions in Information and Library Science*. Westport, Conn.: Libraries Unlimited.

Bilaga 1

INTERVJUGUIDE

Öppningsfrågor

- Vad heter du?
- Hur länge har du jobbat här?
- Vilken är din nuvarande befattning?
- Hur länge har du arbetat som detta (bibliotekschef)?
- Vad har du för ansvarsområde?

Skönlitteratur för vuxna

1. Vilken betydelse har skönlitteraturen för vuxna?
Varför är det viktigt att vuxna läser?
2. Vilka, skulle du säga, är det största vinsterna med att läsa skönlitteratur?
3. Har det någon betydelse vilken slags skönlitteratur man läser?
4. Vad är skönlitteratur, anser du?
Hur ser du på dess olika format?
5. Statistik visar att utlåning av skönlitteratur minskat under senare år, vad tror du det kan bero på?

Litteraturförmedling

6. Finns skönlitteratur för vuxna med i era mål och styrdokument?
7. Hur arbetar ni med litteraturförmedling av skönlitteratur för vuxna?
8. Vad vill du uppnå med förmedlingen av skönlitteratur för vuxna på biblioteket?
9. Vem arbetar med litteraturförmedlingen?
10. Vad görs för att personalen ska utvecklas inom skönlitterärt arbete?

Litteraturutredningen

11. Hur ser du i egenskap av bibliotekschef på satsningen Läsa för livet (regeringens proposition till riksdagen 2013/14:3)?
12. Anser du att Sverige behöver ett läslyft? Varför?
13. För vem behövs läslyftet?
14. Vad tror du att denna satsning (Läsa för livet) kommer att innebära för folkbiblioteken (i stort)?
15. Kommer denna satsning att innebära konkreta åtgärder när det gäller skönlitterärt arbete för vuxna på ditt bibliotek, och i så fall vilka?

Avslutande fråga

16. Finns det något du skulle önska att ni gjorde när det gäller litteraturförmedling av skönlitteratur för vuxna som ni inte redan gör idag?

Bilaga 2

Hedvig-Christina Hell Carlsson

8 mars 2014

Inbjudan till intervju

Hej!

Mitt namn är Hedvig-Christina Hell Carlsson, och jag skriver mitt examensarbete – masteruppsatsen – under handledning av Kersti Nilsson vid Högskolan i Borås. Nu håller jag på med datainsamling.

Mitt examensarbete handlar om *litteraturförmedling av skönlitteratur för vuxna på folkbiblioteket*, och för min uppsats har följande **syfte** hamnat i fokus:

Syftet med uppsatsen är att studera hur några bibliotekschefer reflekterar kring litteraturförmedling av skönlitteratur för vuxna, samt vilka synpunkter de har inför litteraturutredningens satsning på ett "läslyft" för Sverige med fokus på skönlitteratur.

Din medverkan kommer att behandlas anonymt. Det är ingen annan än jag som kommer att ta del av Dina intervjusvar, och jag kommer att använda mig av Dina intervjusvar enbart för den här uppsatsen. Du har också rätt att när som helst avbryta Din medverkan.

Intervjuerna kommer att äga rum under perioden **10/3-28/3 (dock ej den 14/3)**, tid och plats enligt Dina önskemål! Intervjun tar ca en timma att genomföra. Välkommen att skicka mig förslag på tider för intervju via den här mejladressen. Jag återkommer i annat fall med förfrågan via telefon eller mejl inom kort.

Tack på förhand!

Hedvig-Christina Hell Carlsson